

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Sirpa Lindström ja Merja Niiranen

”Ota vaan minusta kuva”

Yhteisöllisyyden tukeminen tehostetun palveluasumisen
yksikössä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

7.11.2018

Tekijä(t) Otsikko	Sirpa Lindström ja Merja Niiranen ”Ota vaan minusta kuva”. Yhteisöllisyyden tukeminen tehostetun palveluasumisen yksikössä.
Sivumäärä Aika	46 sivua + 1 liite. 7.11.2018.
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaaja(t)	Lehtori Ulla Saukkonen Lehtori Katja Ihamäki
<p>Monimuotoisen opinnäytetyömme tavoitteena oli yhteisöllisyyden kehittäminen Hopeatien palvelutalossa. Kehittämistehtävämme kohdentui tehostetun palveluasumisen neljänteen asuinkerrokseen. Kohderyhminä olivat sekä vastuuhoidajat että asukkaat. Tavoitteena oli kehittää asukkaiden yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusta yhdessä vastuuhoidajien kanssa.</p> <p>Työelämäkumppanimme oli Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystieteiden koulutuskeskus Hopeatien palvelutalo, joka kuuluu lännen palvelualueeseen osana Riistavuoren monipuolista palvelukeskusta. Se on tarkoitettu tehostettuun palvelu- ja ryhmäkotiasumiseen.</p> <p>Peruste kehittämistehtävälle oli työn uudelleen organisoituminen ja se, että asukkaat tulevat viettämään enemmän aikaa omissa kerroksissaan. Yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yleisen viihtyisyyden toteutumiseen asuinkerroksessa halutaan panostaa entistä enemmän.</p> <p>Menetelmällisinä ratkaisuinä kehittämistehtävässämme olivat havainnointi, Learning cafe- ja valokuvatyöskentely. Learning cafe- työskentely kohdentui vastuuhoidajiin ja valokuvatyöskentely asukkaisiin. Havainnoimme koko yhteisön toimintaa kolme kuukautta kestäneen projektin aikana, sillä toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden harjoittelun aikana. Tavoitteenamme oli tuoda asukas näkyväksi yhteisössä. Kehittämistehtävämme on laadullinen toimintatutkimus. Keräsimme aineistoa havainnointipäiväkirjan ja kirjallisten sekä suullisten palauteiden avulla. Tutkimme kehittämistehtävässämme, kuinka valokuvaus ja vastuuhoidajien luova työskentelytapa lisää asukkaiden kokemaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Valokuvatyöskentely huijautui valokuvanäyttelyyn, johon kutsuttiin asukkaat, omaiset ja henkilökunta.</p> <p>Johtopäätöksenä voimme todeta jokaisella yksilöllä, myös ikäihmisillä, olevan kulttuurisena perintönä suhde valokuvaan. Valokuva tuo esiin asioita sanattoman viestinnän keinoin ja sen kautta voidaan ilmaista tunteita, mielikuvia, muistoja, tulevai-</p>	

suuden toiveita ja tiedostamatonta nykyhetkeä. Valokuvatyöskentelyllä voidaan tukea henkilökohtaista kasvua ja voimaantumista sekä syventää ihmisten välistä vuorovaikutusta. Luovuuden hyödyntäminen vastuuhoidajan arjen työssä koettiin palautteiden perusteella mielekkääksi ja hauskaksi. Vastuuhoidajat ja asukkaat kuvasivat valokuvat joustavasti arjen työn lomassa. Valokuvanäyttelyn saaman palautteen perusteella asukkaan kotimaailma tuli esiin kauniilla ja koskettavalla tavalla. Asukas tuli uudella tavalla näkyväksi ja tutuksi yhteisössään.

Valokuvatyöskentely jatkuu palvelutalossa projektimme päätyttyä, sillä valokuvanäyttely on tarkoitus toteuttaa jokaisessa asuinkerroksessa työyhteisön omin voimin.

Avainsanat	ikäihminen, vanhukset, yhteisöllisyys, osallisuus, valokuvaus, luovuus, Learning cafe
------------	---

Author(s) Title	Sirpa Lindström and Merja Niiranen "Just Take a Picture of Me". Enhancing the Sense of Community in Assisted Living Facility
Number of Pages Date	46 pages + 1 appendice. 7.11.2018
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Ulla Saukkonen, Senior Lecturer Katja Ihamäki, Senior Lecturer
<p>Our Bachelor's thesis enlightens the sense of community in assisted living homes at Hopeatie. The target groups of the developmental assignment included named nurses and residents. The purpose of this project is to emphasize the sense of community, participation, and common homeliness in collaboration with the named nurses.</p> <p>Our working life partner was the Hopeatie sheltered housing facility of Social Services and Health Care Division, the City of Helsinki. It is meant for people aged 65 or older who require extensive 24-hour care and assistance. Reorganizing of the working methods was the base of our developmental assignment. The residents are going to spend more time at their own residential floors.</p> <p>Our working methods consisted of observation, the Learning café and photography. Our project lasted for three months, during which we observed the whole community. Our goal was to support the visibility of the residents. Our developmental task implementation was qualitative and functional research. The material was collected by storing data in observational diaries, written and verbal feedbacks. We gathered feedback from the photographic art exhibition in order to present the worlds of experiences and the sense of community of the residents.</p> <p>We came to the conclusion that photography belongs to each and every one of us, also the elderly. It is a splendid way to non-verbally express emotions, ideas, memories, hopes and the unconscious present. It supports personal development, empowerment and deepens interaction. Creative methods were experienced as worthwhile and fun. The photographic art exhibition presented the residents with a touching, new and beautiful way.</p>	

Keywords	elderly person, elderly, community, participation, photography, creativity, Learning cafe
----------	---

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Toimintaympäristön kuvaus ja kehittämistehtävän tavoite	2
3	Osallisena luovassa yhteisössä	5
3.1	Yhteisöllisyys	6
3.2	Osallisuus	8
3.3	Luovuus yhteisössä	10
4	Kehittämistehtävän määrittely ja yhteistyö työelämäkumppanin kanssa	12
4.1	Vastuuhoitajan rooli kehittämistehtävässä	14
4.2	Asukkaan rooli kehittämistehtävässä	15
5	Kehittämistehtävän menetelmälliset ratkaisut	16
5.1	Valokuvauksesta yleensä	17
5.2	Yhteisöllinen valokuva menetelmänä	18
5.3	Terapeuttinen valokuva menetelmänä	20
5.4	Learning café menetelmänä	20
6	Kehittämistehtävän prosessikuvaus	22
6.1	Projektin käynnistys, tiedottaminen ja aikataulutus	22
6.2	Learning cafe ja käytännön toteutus	23
6.3	Valokuvausprojektin käytännön toteutus	25
6.4	Valokuvataidenäyttely ja omaisten ilta	26
7	Havaintoja yhteisöllisyydestä, tulokset ja johtopäätökset	27
7.1	Havaintoja ja tulkintoja Learning café -työskentelystä	28
7.2	Havaintoja ja tulkintoja valokuvatyöskentelystä	31
7.3	Yhteenveto tavoitteiden toteutumisesta ja toiminnasta	34
8	Pohdinta	35
8.1	Kehittämistehtävän luotettavuus ja eettiset kysymykset	36
8.2	Opinnäytetyön merkitys	36
	Lähteet	40
	Liitteet: Liite 1. Tutkimussuostumuslomake	

1 Johdanto

Yhteiskunnallisesti suuria huolenaiheita ovat väestön ikääntyminen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuus, riittävyys ja laatu. Suomalaisen yhteiskunnan ikääntyminen muuttaa väestörakennetta. Ennusteiden mukaan erityisesti iäkkäiden ikäluokkien määrä tulee kasvamaan entisestään ja yhteiskunnalta vaaditaan mukautumista iäkkään väestön tarpeisiin vastaamisessa. Yhteisöissään olevien iäkkäiden tulee voida elää ”hyvää elämää”, huolimatta iästä tai toimintakyvystä. Hyvä elämä tarkoittaa itsemääräämisoikeuden toteutumista, elämänlaatua ja arjen toimivuutta. Iäkkäitä ei tule nähdä vain sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvitsijoina, vaan toimijoina ja osallistujina. (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palveluiden parantamiseksi 2017–2019.)

Lainsäädäntö määrittelee sen, mikä on hyvää vanhustenhoitoa. Vanhuspalvelulain eli lain ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista tarkoituksena on turvata merkityksellinen ja arvokas vanhuus. Iäkkään henkilön tulee saada ylläpitää sosiaalisia vuorovaikutussuhteitaan ja osallistua mielekkäseen toimintaan, joka mahdollistaa ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumiskyvyn tukemisen. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980 § 1.) Tällä hetkellä sosiaali- ja terveysalaa leimaavat toimintaympäristön muutos; sote- ja maakuntauudistukset. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu siirtyy vuoden 2020 alussa kuntasektorilta 18 maakuntaan. (Mitä sote-uudistus tarkoittaa? 2017; Mitä maakuntauudistus tarkoittaa minulle? N.d.) Vanhin ikäluokka kasvaa nopeasti ja on arvioitu, että yli 90-vuotiaita tulee olemaan vuonna 2020 noin 33 000 ja yli 65-vuotiaiden osuus tulee olemaan 21,5 prosenttia verrattuna koko väestön osuuteen (Jyrkämä 2013: 276). Ihmisten elinikä tulee yhä pitenemään ja toimintakyky kasvamaan tulevaisuudessa lääketieteen ja apuvälineiden kehittymisen myötä (Okulov 2008: 2: Ks. Jyrkämä 1995; 1996; 2007).

Puhumme kehittämistehtävässämme asukkaasta kohderyhmänä ja käytämme sanaa vanhus tai ikäihminen kuvaillessamme heitä. Opinnäytetyömme kehittämistehtävässä yhteisöllisyys määritellään niiden ihmisten kautta, joita toimintamme koskettaa. Yhteisöä määrittelee myös toimintaympäristö, ja sen kohderyhminä asukkaat ja henkilökunta muodostavat yhteisön ytimen ja yhteisöä täydentävät asukkaiden omaiset sekä läheiset. Yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja elämyksellisyys ovat ihmisen perusominaisuuksia ja oikeuksia. Ihminen rakentaa identiteettiään kuulumalla erilaisiin yhteisöihin.

Vanhusten palveluasumisessa yhteisöllisyyden muodostumisessa on huomioitava toimintakyky, muistisairaudet sekä koko ihmisen elinkaari. Haluamme tuoda esille haavoittuvan erityisryhmän yksilöllisyyttä, edistää heidän osallisuuttaan ja mahdollistaa asukkaan kuulluksi tulemista. Tavoitteenamme on lisätä kerroksissa asuvien asukkaiden välistä kanssakäymistä ja luoda heille mahdollisuuksia toisiinsa tutustumiseen ja sosiaaliin verkostoihin yhteisötaiteena syntyvän valokuvausprojektin myötä. Palvelutalon toimintakulttuurissa ikääntynyt on itsenäinen toimija huolimatta lisääntyneestä hoivariippuvuudestaan. Ikääntyvää ihmistä tulee arvostaa toimijuudeltaan tavoitteellisena, voimavaraisena ja valintoja tekevänä yksilönä. Henkilökunta vahvistaa asiantuntijana toiminnallaan asukkaan kokemusta osaamisestaan, taidoistaan ja kyvyistään. Kokemus tulla kuulluksi on toimijuuden ydintä. (Ruuskanen – Parrukoski 2018: 139–142.)

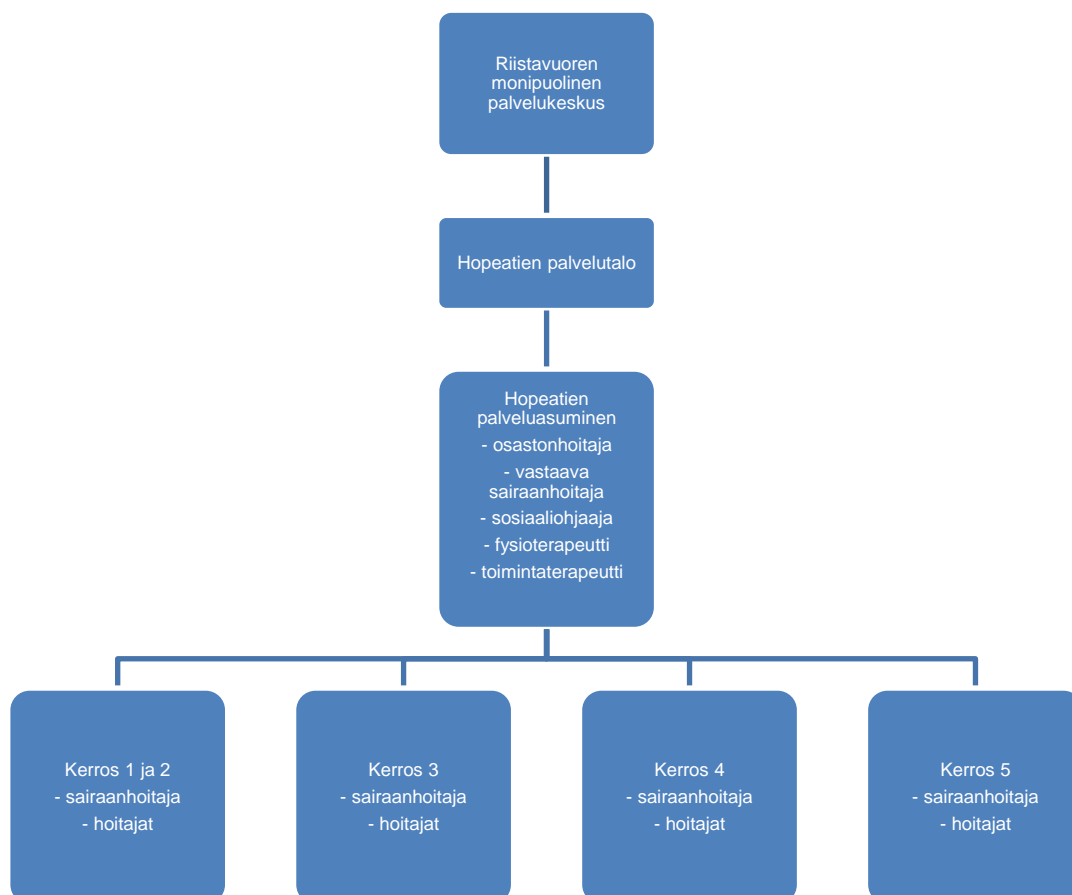
Työelämäkumppanimme Hopeatien palvelutalon toiveena oli palveluasumisen yhteisöllisyyden lisääminen. Kehittämistehtävämme kohdistui tehostetun palveluasumisen neljänteen asuinkerrokseen. Asukkaat tulevat viettämään enenevässä määrin aikaa omissa kerroksissaan. Tämä johtaa hoitotyön järjestelyihin, joka siirtyy tehtäväksi asuinkerrokseen. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden toteutumiseen halutaan panostaa entistä enemmän.

Kehittämismenetelmät pohjautuvat Learning cafe -työskentelyyn sekä yhteisölliseen ja terapeutiseen valokuvataiteeseen. Tavoitteena oli saada vastuuhoidajat pohtimaan näkemyksiään ja kokemuksiaan yhteisöllisyydestä ja luovuudesta työssään sekä edistämään asukkaan osallisuutta yhteisössä. Valokuvausprojektin kautta he pystyivät käyttämään luovuuttaan yhteisöllisen toiminnan kehittämisessä. Yhteisöllisen valokuvauksen toimintamallin tarkoituksena on mahdollistaa ajan ja tilan ottaminen arjen työssä vastuuhoidajan ja asukkaan välisen vuorovaikutuksen kehittämiselle sekä syventämiselle. Prosessissa syntyi jatkokehityskelpoinen toimintamalli yhteisöllisyyden kehittämiseksi kaikkiin tehostetun palveluasumisen asuinkerrokseen Learning cafen ja valokuvauksen keinoin.

2 Toimintaympäristön kuvaus ja kehittämistehtävän tavoite

Opinnäytetyömme työelämäkumppani on Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystoimialaan kuuluva Hopeatien palvelutalo. Hopeatien palvelutalo on osa lännen palvelualueita ja Riistavuoren monipuolista palvelukeskusta. Se on tarkoitettu tehostettuun palvelu- ja ryhmäkotiasumiseen, sisältäen asumispaikkoja yhteensä 97. Palvelutalossa asuu

asukkaita viidessä kerroksessa. Toisessa, kolmannessa ja neljännessä kerroksessa on sekä palveluasumisen että ryhmäkodin asukkaita. Asumispalveluiden lisäksi talossa on avointa palvelukeskustoimintaa. Henkilökunta koostuu hoitajista, sairaanhoitajista, fyysioterapeuteista, toimintaterapeuteista, sosiaaliohjaajista, osastonhoitajista, toimistosih-teeristä ja johtajasta. (Hopeatien palvelutalon omavalvontasuunnitelma 2016.)

Kuvio 1. Hopeatien palvelutalon tehostettu palveluasuminen (Lindström ja Niiranen 2018; Hopeatien palvelutalon palveluasuminen 2018; Riistavuoren monipuolinen palvelukeskus toimintakäsikirja 2017).

Kodin ja laitoksen välistä palvelu- ja ryhmäkotiasumista on alettu rakentaa 1980-luvun lopulta alkaen. Nämä asumismuodot on tarkoitettu dementoituneille ja toimintakyvyiltään fyysisesti huonokuntoisille asukkaille. Ympäristössä tulee huomioida turvallisuus, selkeys ja kodinomaisuus sekä viihtyisyys niin yhteisissä tiloissa kuin asukkaan omassa huoneessa. Laitoksissa asuvien ihmisten yksityisyyden ja yhteisöön kuulumisen tarpeet säilyvät samana, kuin kotona asuvilla. Yhteisöllisyyden on todettu toteutuvan parhaiten päivittäisissä kodinomaisissa askareissa, yhdessäolossa ja harrastustoiminnassa. (Kotilainen 2002: 122–126.) Yhteisö koostuu kiinteästi asukkaista ja hoitajista. Asukkaat eivät

kykenisi luomaan keskenään vahvaa yhteisöä tuen tarpeen ja heikentyneen toimintakykynsä vuoksi.

Kehittämistehtävämme kohderyhmiä ovat asukkaat ja henkilökunta ja hyödynsaajia heidän lisäksi johto sekä Helsingin kaupunki. Rajasimme kehittämistehtävän toiminnallisen osuuden koskemaan neljättä kerrosta tehostetussa palveluasumisessa. Kehittämisen ensimmäinen vaihe kohdentui vastuuhoitajiin ja toinen vaihe eli varsinainen valokuvaaminen asukkaisiin.

Vastuuhoitajat ottivat huomioon asukkaan toimintakyvyn ja tukivat asukasta tuoden projektiin mukaan oman ammatillisen osaamisensa ja mielenkiinnon käyttää luovuutta työssään. Ohjasimme heidät luovaan työskentelytapaan Learning cafe -menetelmää apuna käyttäen. Teemoina olivat yhteisöllisyys, luovuus, valokuvaus ja kuvauksien käytännön toteutus ja sen aikataulutus. Valokuvanäyttelyä ei olisi syntynyt ilman vastuuhoitajan ja asukkaan välistä sidettä. Aineiston keräämiseksi emme voineet eettisistä syistä suoraan haastatella muistisairaita asukkaita. Tämän vuoksi vastuuhoitajat nousivat avainasemaan yhteisöllisyyden kehittämisessä. Lisäksi meillä ei ollut mahdollista päästä havainnoimaan vastuuhoitajan ja asukkaan välistä vuorovaikutusta valokuvaustilanteessa. Työntekijät päättivät yhteistyössä asukkaan kanssa valokuvaamisen aiheen ja ajankohdan sujuvasti arjen työn lomassa.

Kehittämistehtävän avulla pyrimme lisäämään asukkaiden ja henkilökunnan yhteisöllisyyden sekä osallisuuden kokemusta. Osallisuuden toteutumisessa tunne yhteenkuuluvuudesta on tärkeää. Palvelutalossa voidaan toimia sosiaalisissa suhteissa passiivisestikin ja silti tuntea tasavertaista yhteenkuuluvuutta. Kuulluksi tulemisen kokemus yhteisössä on toimijuuden ydintä. Tunne ”porukkaan” kuulumisesta vahvistaa keskinäistä luottamusta yhteisössä. (Ruuskanen-Parrukoski 2018: 139–142.) Vanhuksetkin rakentavat identiteettiään kuulumalla erilaisiin yhteisöihin. Ihmiset voivat halutessaan osallistua useisiin erilaisiin yhteisöihin ja sitoutumisen tason voivan vaihdella. Halu olla vuorovaikutuksessa on oleellinen syy yhteisöön kuulumiselle. Yhteisön sisäiset suhteet voivat olla hyvin merkityksellisiä. (Aro 2011: 54–56.) Vanhusten palveluasumisessa yhteisöllisyyden muodostumisessa on huomioitava toimintakyky, muistisairaudet sekä koko ihmisen elinkaari elämäkokemuksineen ja voimavaroineen. Yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja elämyksellisyys ovat ihmisen perusominaisuuksia, -oikeuksia ja tarpeita. Toimintaky-

vyn tukeminen on kokonaisvaltaista ja lisäämällä myös psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn mahdollisuuksia voidaan vahvistaa vanhuksen toimijuutta ja osallisuutta palvelutalon arjessa (Ovaskainen 2010: 1–2).

Jo vuosina 2004 – 2007, Sosiaali- ja terveysministeriön kansallisessa tavoite- ja toimintaohjelmassa korostettiin hoito- ja palveluketjun saumattomuutta sekä asiakaslähtöistä ja näyttöön perustuvaa toimintatapaa. Eri sektorien ja ammattiryhmien välisen yhteistyön merkitys on kasvanut, sillä palvelujen tuottamisessa verkostomainen työskentelytapa on lisääntynyt. (Kansallinen hoitotyön tavoite- ja toimintaohjelma uudistettiin 2004.) Tätä arvopohjaa kunnioittaen myös Helsingin kaupungin arvot toimintaympäristössämme ovat rakentuneet. Helsingin kaupungin arvoihin sisältyvät asukaslähtöisyys, ekologisuus, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, taloudellisuus, turvallisuus, osallisuus ja osallistuminen toimivat kehittämistehtävämme raameina. (Arvot ja eettiset periaatteet 2014.)

3 Osallisena luovassa yhteisössä

Jari Pirhosen (2016) mukaan iäkäs ihminen voi kokea itsensä yksinäiseksi, vaikka hänen lähellään olisikin hoitajia ja muita asukkaita ympärivuorokautisesti. Yksinäisyyden tunteet voivat vahvistua, jos yhteyden luominen on vaikeaa tai epäonnistuu. (Jansson – Lahtela 2017: 243.) Vanhuksen muuttaessa asumispalveluun on vaarana, että hän muuttuu pikkuhiljaa näkymättömäksi. Sosiaalinen näkymättömyys tarkoittaa sitä, että ihminen on paikalla, mutta häntä ei nähdä läsnäolevana persoonana. Aukkaalle luodaan palvelutaloasukkaan identiteettiä, jossa häntä kohdellaan hoidettavana tai jopa potilaana. (Pirhonen 2017: 148–149.) Halusimme kehittämistehtävän myötä tuoda asukkaat näkyviksi arvostavalla tavalla. Aihe liittyy läheisesti opinnäytetyöhömmme ja osoittaa sosiaalisen kanssakäymisen kehittämisen tarpeelliseksi myös palvelutalossa.

Ihmisten hyvinvointi pohjautuu yhteisöllisiin suhteisiin. Pessi ja Seppänen (2011) esittelevät artikkelissaan nimeltä ”Yhteisöllisyys” suomalaisen sosiologin Erik Allardtin (1976) teoriaa hyvinvoinnista. Allardtin teorian mukaan hyvinvoinnin osatekijät ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). (Pessi – Seppänen 2011: 288.) Ahponen (2010) toteaa myös yhtä lailla yllä olevien (having, loving ja being) sisältyvän hyvinvointiin ja toteaa kansalaisten olevan yhteiskunnan toimijoita ja tuottavan kulttuuria tuottamalla tai sitä kuluttamalla hyvinvointia (Ahponen 2010: 249).

Coylen (2017) mukaan yksilön hyvinvointi perustuu emotionaaliseen, fyysiseen ja psyykkiseen kokonaisuuteen. Varhaisaikuisuus on nähty huolettomana kokeilun ja erehdyksistä oppimisen aikana. Nämä asiat iäkkäät ihmiset ovat jo selvittäneet ja heille on muodostunut elämänhallinnan taitoja. Kalifornialaisen yliopiston lääketieteen tiedekunnan tutkimuksessa ”The Successful Aging Evaluation” (SAGE 2017) on tutkittu iäkkäiden mielenterveyden parantuvan ikävuosien karttuessa. Tutkimuksessa halutaan korjata virheellisiä olettamuksia ikääntymiseen ja psykososiaaliseen kyvykkyyteen liittyen. Tulosten mukaan psyykkinen terveys näyttää parantuvan iän myötä huolimatta heikentyvästä fyysisestä ja kognitiivisesta kyvykkyydestä. Ikääntyvillä on enemmän elämäkokemuksen mukanaan tuomaa resilienssiä ja keinoja vaikeuksista selviytymiseen. (Coyle 2017.)

3.1 Yhteisöllisyys

Hyväri ja Nylund (2010) toteavat ihmisen elämisen perustan olevan johonkin yhteisöön kuulumisen. Jokin yhteinen asia muodostaa yhteisön. Tällaisia ovat esimerkiksi perhe, asuinalue, elämäntilanne, kiinnostuksen kohde tai harrastus. Muuttuvan elämäntilanteen tai ongelman ilmetessä jokainen kuuluu väistämättä institutionaaliseen yhteisöön, eikä hän voi näin ollen irrottautua yhteisöstä tai liittyä siihen vapaaehtoisesti. Vuorovaikutuksen lisäksi yhteisöt ja yhteisöllisyys rakentuvat identiteetin ja merkityksen etsimisenä. (Hyväri – Nylund 2010: 29–34.)

Yhteisöjä on erilaisia; paikallisia tai sen rajat ylittäviä, johonkin yhteiseen ominaisuuteen perustuvia ihmisten muodostamia kokonaisuuksia. Yhteisiä ominaisuuksia voivat olla rotu, kieli, uskonto, historia, harrastus, sosiaalinen tai taloudellinen asema yhteiskunnassa tai muu yhdistävä tekijä. Tärkein yhteisöjen toimintaa ja sisältöä kuvaava seikka on inhimillinen vuorovaikutussuhde. Yhteisön yhtenäisyys, me-henki on keskeinen perusta vuorovaikutuksessa yksilön ja yhteisön välillä. Yhteisön jäsenyys tarjoaa yksilölle turvallisuutta, samaistumisen mahdollisuuden ja merkityksellistä itsetunnon ja itsensä hyväksymisen tunnetta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita yhteisön jäsenten tasapäistämistä, vaan yksilöllisyyden huomioimista ja sillan rakentamista yhteisöstä yksilöön. (Hyypä 2002: 25–27.) Yhteisöjä voidaan luokitella myös tavoitteiden perusteella, kuten hoitoyhteisöt tai aatteelliset yhteisöt (Epilogi: Yhteisyyden jatkumo 2011: 246).

Ihminen on peruslähtökohdiltaan sosiaalinen olento, joka hakeutuu toisten ihmisten kanssa yhteyteen ja saa heistä voimaa toimintaansa. Tätä voimaa on kutsuttu myös sosiaalisesti pääomaksi. Sosiaalinen tarkoittaa ihmisten yhteiskunnallisia ja vastavuoroisia keskinäisiä suhteita. Ihmiset rakentavat sosiaalisia suhteitaan sidoksissa toisiin ihmisiin. Yhteisöt ympäröivät meitä kaikkialla. Vaikka yksinäisyys on aikamme merkittävimpiä ongelmia, useimmilla ihmisillä on kuitenkin jokin tai joitakin yhteisöllisiä kiinnikkeitä, joiden tiiviys, kannattelevuus ja jatkuvuus vaihtelevat. (Pohjola 2015: 15–18.)

Sosiaalista pääomaa voidaan tarkastella myös englanninkielisten käsitteiden *bonding*, *bridging* ja *linking* kautta. Sitova yhteistyö eli *bonding* tarkoittaa yhteistyöryhmän jäsenten olevan samankaltaisia ja heidän keskinäisten siteidensä olevan vahvoja. Silloittava pääoma eli *bridging* ilmentää ryhmän jäsenten välillä olevan yhteistoimintaa keskeisissä asioissa vaikka ryhmän jäsenet ovat erilaisia ja keskinäiset siteet heikompia. Liittävissä suhteissa eli *linking* yhteistyössä toimivat jäsenet ovat hajallaan ja keskinäiset siteet ovat vähäisiä. Tärkeää on miten luottamus ja suhteiden vastavuoroisuus sekä sitoutuminen yhteistyöhön rakentuvat. Mikäli nämä saadaan toteutumaan hyvin, se lisää ihmisten sosiaalista kiinnittymistä, kuulumisen tunnetta ja tasa-arvoisia mahdollisuuksia. Yhteisöllisyyteen sisältyy myös johonkin kuulumisen lisäksi osallisuus hänelle tärkeissä suhteissa sekä vaikuttamisen mahdollisuudet omassa toimintaympäristössä. (Pohjola 2015: 15–18.)

Yhteisöllisyyden voidaan todeta olevan vuorovaikutusta ja toimintaa. Yhteisöllisyyden elementtejä ovat ihmisten välinen kommunikaatio, valtasuhteet, johtaminen, tiedonkulku ja ongelmien ratkaisu. Yhteisölliseen toimintakulttuuriin sisältyy sosiaalinen palaute yksilön toiminnasta ja sen vaikutuksista muihin. Ihminen tarvitsee kehittyäkseen yhteisöjä ja niiden tukea. Sosiaalinen verkosto toimii selviytymisen tukena ja muodostuu mm. perheenjäsenistä, sukulaisista, ystäväistä, naapureista ja muista ihmisistä. Yhteisöllisyyden ylläpito sisältää jatkuvaa oppimista ihmisen kehityskaarella. Vanhuksilla se tarkoittaa kasvavaa luopumista ja supistuvaa elinpiiriä, mutta samalla myös kypsymistä ihmisenä. (Eloranta – Punkanen 2008: 135–136.)

Yhteisöllisyyttä voidaan käyttää työvälineenä vanhusten kanssa työskenneltäessä ja siinä korostuvat toiminnan säännöllisyys ja sisällöt. Yhteisöllisten työmenetelmien avulla pyritään hyvinvoinnin ja terveyden tukemiseen. Aina palveluiden käyttäjien ääntä ei huomioida ja sosiaalialan ammattilaisten tehtävänä onkin rohkaista ja tukea asiakkaita, jotta

he tulevat kuulluksi. Osallistumisen tavat eivät ole kaikille kansalaisille samanlaisia; osa vaatii oikeuksiaan ja toiset vetäytyvät yksityisyyteen. (Hyväri – Nylund 2010: 29–34.)

Yhteisöllisyyden on todettu tukevan vanhusten hyvinvointia ja mielekästä elämää niin kotona kuin palveluasumisessakin. Yhteinen toiminta lisää sosiaalista vuorovaikutusta, turvallisuuden tunnetta, vastavuoroisuutta, tarpeellisuuden ja yhteisyyden tunnetta ja antaa mahdollisuuksia mielekkääseen tekemiseen. Yksinäisyyden, turvattomuuden, toimettomuuden ja tarkoituksettomuuden tunne vähenevät. Koettu hyvinvointi ja osallisuus lisääntyvät. (Jolanki – Topo – Rappe – Teittinen 2017: 1–7.) Reilly (1962) on todennut iäkkäillä olevan resilienssiä ja sopeutumiskykyä jota toimijuus ja osallisuus yhteisössä tukevat ja toimijuuden edistävän hyvää ikääntymistä. (Stevens-Ratchford – Diaz 2008; Ks. Reilly 1962.)

Yksinasuminen muodostuu ongelmaksi silloin, kun terveyden ja toimintakyvyn heikentyä apua ei ole saatavilla. ASUVA-selvityshankkeessa on perehdytty yhteisöllisyyden toteutumiseen vanhusten ja muistisairaiden asumispalveluissa. Yhteisöllisen toiminnan todettiin edistävän toimintakykyä ja elämän mielekkyyttä. Sen myötä sosiaalinen kanssakäyminen, turvallisuuden tunne ja keskinäinen luottamus kasvoivat. Avun pyytäminen helpottui, kun tuttuus lisäsi yhteisyyden tunnetta. Vanhukset haluavat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Osallistavat toimintatavat ja mallit toimivat yhteisöllisyyden pohjana asukkaiden, julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken. Omaiset ja vapaaehtoiset tulee ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, jotta palvelut tulevat osaksi yhteisön toimintaa. (Jolanki ym. 2017: 1–7; ASUVA – Asumisen uudet vaihtoehdot ja hyvä vanhuus (2016-2017) n.d.)

3.2 Osallisuus

Hämäläisen (1999) mukaan sosiaalipedagogiikan käsite osallisuus koskee yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Käsite osallisuus viittaa mahdollisuuteen kiinnittyä elämänkaaren eri vaiheissa elämänlaadun ja elämänhallinnan kannalta merkityksellisiin yhteiskunnan instituutioihin, toimintajärjestelmiin sekä kulttuuriin. Osallisuus on välttämätön osa elämänhallintaa. (Hämäläinen 1999.)

Käsitteenä osallisuus on lakea ja siitä on olemassa monia eri näkökulmia. Osallisuuden katsotaan olevan toiminnan ja olemisen lisäksi osallistumista. Osallisuus on hyvinvoinnin ja merkityksellisten vuorovaikutussuhteiden kokonaisuuteen kuulumista. Ihminen on

osallinen, kun hän kykenee vaikuttamaan elämänsä kulkuaan ja hänellä on päätösvalta omasta elämästään. Osallisuus tarkoittaa mahdollisuuksia säädellä tekemistään ja olemistaan. Osallisuus on yhteisiin asioihin ja omiin palveluihin vaikuttamista. Hyvinvointi koostuu aineellisista lähteistä, kuten asuminen, toimeentulo, harrastukset ja aineettomista lähteistä, joita ovat esimerkiksi luovuus, luottamus ja turva. (Isola – Kaartinen – Leeman – Lääperi – Schneider – Valtari – Keto-Tokoi 2017.) Osallisuuden kokemisella on myönteinen vaikutus ihmisen hyvinvointiin. Vaikutus hyvinvointiin on sitä isommassa roolissa, mitä merkittävämpi yhteisö on yksilölle. Sosiaalinen osallisuus tai ulkopuolelle jääminen muodostavat sosiaalisten suhteiden verkoston. (Kaakinen 2012: 4.)

Osallisuuden ytimen voidaan todeta kumpuavan osallistumisesta ja kuulumisen tunteesta. Osallisuus tulkitaan usein mahdollisuutena osallistua erilaisiin tapahtumiin, ryhmiin tai tilaisuuksiin. Osallistuminen on tärkeää, mutta se ei riitä, vaan tarvitaan kokemus hyväksytyksi tulemisesta ja kuulumisen tunteesta. Osallisuuden ensimmäinen askel on osallistuminen ja toinen askel myönteiset joukkoon kuulumisen tunteet. Siksi on tärkeää miettiä vanhusten kohdalla, että vastaako palvelukeskuksen tai palvelutalon toiminta tasapuolisesti asukkaiden toiveita. Ammattilaisten tehtävänä on yksilöllisten valintojen tukeminen ja uusien ratkaisujen löytäminen, jotta yhteisön osallisuuden ja kuulumisen tunteet voivat vahvistua. Kysymys on yksilön sisäisestä kokemuksesta ja paikkaan tai ihmisryhmään kuulumisen tunteesta. (Fried 2014.)

Vanhuksen ihmisarvoa tulee kunnioittaa ja hänellä on oikeus olla osallisena yhteiskunnasta huolimatta toimintakyvyn heikkenemisestä. Osallisuus sisältää mahdollisuuden vaikuttaa oman yhteiskuntansa ja elinympäristönsä kehittämiseen. Ihmissuhteet ovat ihmisoikeus. Monisukupolvinen vuorovaikutus ja iäkkään oman toimijuuden tukeminen parantaa hänen hyvinvointiaan ja elämänlaatuaan. (Kivelä – Vaapio 2011: 21.) Osallisuus ei ole pelkästään työntekijän ja asukkaan välistä vuorovaikutusta. Ammattilaisten tulee ottaa työssään huomioon osallistumisen ja osallisuuden edistäminen huomioiden iäkkään elämä kokonaisuudessaan ja järjestää heille osallistumisen mahdollisuus. (Kivelä – Vaapio 2011: 224.)

Ympäri vuorokautisessa palveluasumisyksikössä asuvat vanhukset voivat olla tovereita keskenään ja yhteisöllisyys kuuluu normaaliin elämään. Jokaisen asukkaan oma huone voi olla useita vuosia hänen kotinsa ja siksi kodinomaisuus on tärkeää. Henkilökunta on osa yhteisöä ja asukkaan päivittäistä elämää sekä kanssakäymistä. Työntekijän tulee

tunnistaa vanhuuden ja vanhusten erityispiirteitä ja tarpeita. Vanhustenhoito koostuu hoidotyön, lääketieteen ja sosiaalityön yhteistyöstä. Kysymys ei ole kuitenkaan pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten yhteistyöstä, vaan taide-, kulttuuri- ja sosiaalisten toimintojen toteuttamiseksi tulee huomioida omaiset, vapaaehtoiset, läheiset, seurakunnat, kulttuuritoimi ja kaikki muut mahdolliset yhteistyötahot. Osallisuus kuuluu oleellisesti ihmisarvoiseen vanhuuteen. Se on oikeutta olla osallinen ja arvostettu yhteisön ja yhteiskunnan jäsen heikentyneestä toimintakyvystä huolimatta. (Kivelä – Vaapio 2011: 21, 222–224.)

Sosiaalisella osallistumisella ja kulttuurin harrastamisella on todettu olevan positiivinen vaikutus niin ihmisen kognitiivisiin taitoihin, fyysiseen terveyteen kuin mielenterveyteenkin. Osallistuminen kulttuurierintoihin lisää onnellisuuden kokemusta ja vaikuttaa positiivisesti terveyteen nostamalla mielihyvähormonien määrää ja laskien verenpainetta. Taide- ja kulttuuriharrastukset suovat elämyksiä ja tuottavat nautintoa itsessään. Erityisesti yhteisöllisillä, osallistavilla ja improvisaatiota kehittäville taidemuodoilla on tilausta vanhusten hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävässä työssä. Kaikille ryhmämuotoinen toiminta ei sovi. Kaikki eivät ole ulospäin suuntautuvia ekstroverttejä; on annettava myös tilaa olla yksin ja rauhassa. Liittymiseen ja luottamukseen perustuvia kokemuksia voi saada myös luonnosta, harrastuksien tai lemmikkien kanssa puuhastelusta. Tärkeintä on, että kokee saavansa riittävästi vastavuoroisuutta ja sillä tavalla, kuin se omaan elämään sillä hetkellä sopii. (Hansen 2015: 20–21.)

3.3 Luovuus yhteisössä

Ihmisen perusoikeuksina on määritelty, että jokaisen tulee saada nauttia taiteesta, kulttuurista ja päästä osalliseksi yhteiskunnan sivistyselämästä (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948, artikla 27). Taiteen kokeminen, taidetoiminta ja kulttuuri mahdollistavat luovuuden ja luovan toiminnan. Vanhustyössä on tärkeää tunnistaa yksilölliset tarpeet ja vastata niihin. Toimintakulttuuri edellyttää asiakaslähtöisyyttä ja sen tulee ruokkia palveluita tarjoavan yhteisön luovuutta. Asiakaslähtöinen toiminta ei pohjaudu pelkkään tiedon hyödyntämiseen, vaan asiakas on siinä toiminnan subjekti. Asiakkaita ei nähdä sivustaseuraajina tai pelkinä luovan toiminnan kohteina, vaan he ovat aktiivisia toimijoita. (Huhtinen-Hilden – Puustelli-Pitkänen – Strandman – Ala-Nikkola 2017: 15–16.)

Kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tutkittu valtakunnallisesti ja aineiston pohjalta voidaan tiivistää kulttuurin vaikutukset vanhusten elämänlaadun edistämiseksi. Luova kokeminen ja elämyksellisyys ovat keskeisellä sijalla. Uusien kokemusten kautta ihmisen itsetunto vahvistuu ja sosiaalinen hyvinvointi ja elämänhallinta lisääntyy synnyttäen uusia verkostoja. Kulttuuri ja taide vaikuttavat positiivisesti muisti- ja aivotoimintoihin. (Lehtovirta 2010: 24.)

Abraham Maslowin (n.d.) mukaan jokaisella yksilöllä on oikeus luovaan itsensä toteuttamiseen. Luovuudessa prosessin tai tuotoksen laatu ei ole tärkeää. Tärkeämpää on ihmisen vapautuminen tekemään havaintoja ennakkoluulottomasti itseään kritisoimatta. Kyky itsensä toteuttamiseen on synnynnäinen, johon kulttuuriympäristö vaikuttaa. Luovuuden edellytyksiä ovat rohkeus, vapaus, spontaanius ja itsensä hyväksyminen. Luovuuden huippukokemus on tapahtuma, jossa yksilön oma minuus häipyä henkilön ko-kiessa nautintoa ja kadottaessaan ajan ja paikan tajun. Myöhemmin tätä kokemusta kuvaavasta olotilasta on alettu käyttää synonyymina flow-sanaa. Lahjakkuutta ja luovuutta tutkineen Abraham J. Tannenbaumin (n.d.) mukaan lahjakkuus on yksilön omaisuutta, mutta luovan yksilön on sopeuduttava ajan vaatimuksiin. (Uusikylä 2012: 41–42. 81–82.)

Yhteisen tekemisen avulla voidaan luoda uudenlaisia tapoja kommunikoida ja tukea yhteisöllisyyttä vanhusten parissa tehtävässä työssä. Draama, kuvat, kerronta, kirjoittaminen, tanssi, musiikki ja niiden erilaiset yhdistelmät ovat itseilmaisun sekä tarinoiden kerro-
nnan tapoja, joita voi käyttää myös sosiaalialan työssä. Kun tarina on ilmaistu, sen avulla voidaan tehdä asioita näkyväksi. Kun asia on saanut sanallisen, kuvallisen tai draamallisen muodon, siitä voidaan keskustella ja synnyttää uusia tarinoita. Ilmaisullisilla menetelmillä voi sosiaalialan työssä kuvata kokemuksia, tutustua tunteisiin, rakentaa persoonallista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä. Ilmaisullinen prosessi tai yhteinen luovuuden tuotos voi olla tekijöitään voimaannuttava, itsetuntoa, itsetuntemusta ja vuorovaikutusta lisäävä väline. (Ruusunen 2005: 54.)

Kun ilmaisullisia aktiviteetteja ja taidelähtöisiä menetelmiä käytetään tavoitteellisesti sosiaalipedagogista työtettä palvelemaan, päämäärät eivät niinkään ole taidekasvatuk-
sessa vaan esimerkiksi sosiaalisessa kasvatuksessa, yksilön tai yhteisön voimavarojen vahvistamisessa ja selviytymisen tukemisessa. Tärkeä tavoite on myös asiakkaan kuul-
luksi ja ymmärretyksi tuleminen. (Ruusunen 2005: 55.)

Luovuuden kautta yhteisö voi kokea hyödyn lisäksi henkistä tyydytystä ja motivoitua kohtaamaan uusia haasteita. Luovuutta edistäviä tekijöitä ovat halu tehdä yhteistyötä erilaisten ja uusien ihmisten kanssa. Tarvitaan kannustamista luovuuteen ja uteliaisuutta kokeilla uutta. On tärkeää, että yhteisö sallii virheet ja niistä opitaan. Luovuutta puolestaan tuhoavat liian jäykät käytännöt tai rakenteet ja suorituskeskeisyys sekä toisten väheksyminen. Uudenlaisen ajattelun syntyminen vaatii aikaa, eikä valmiita vastauksia ole. (Malmelin – Poutanen 2017: 14–15.)

Kodista palveluasumiseen siirtyminen saattaa olla vanhukselle haasteellinen elämäntilanne uudessa ympäristössä. Itsemääräämisoikeus ei aina toteudu kuten kotona asuessa. Elämänsä siirtymät vaikuttavat ihmisen arkeen, johon kuuluvat erilaiset rutiinit ja tavat. Luovuudella ja taidetoiminnalla voidaan vaikuttaa iäkkään ihmisen hyvinvointiin ja hyvään arkeen ja elämänlaadun kokemukseen muuttuneessa elämänvaiheessa. (Huhtinen-Hilden ym. 2017: 19.)

Työelämässä luovuuden katsotaan edistävän innovatiivisuutta sekä lisäävän kasvua ja tuottavuutta. Luoviksi miellettyjä yrityksiä pidetään vetovoimaisina työnantajina ja menestyksellisinä edelläkävijöinä. Luovuutta, innovatiivisuutta ja ongelmanratkaisukykyä arvostetaan työelämätaidoina. (Malmelin – Poutanen 2017: 14–15.) Motivaatio työyhteisössä toimii luovuuden edistäjänä ja sen ilmenemistä käytännössä säätelevät ympäristötekijät. Hoitoalan kiire ja muu työstressi voi heikentää innovatiivisuutta. Sopivia haasteita tarjoava ja suvaitseva, erilaisuuden hyväksyvä, avointa dialogia tukeva ja kokeileva sekä erehdyksiä sietävä työympäristö puolestaan edistää luovuutta. Taiteen avulla voidaan kehittää työntekijöiden vuorovaikutustaitoja, kokemuspohjaista oppimista, joustavuutta ja stressinsietokykyä. (Tuisku 2012: 24–27; Yksitoista askelta luovaan Suomeen Luovuusstrategian loppuraportti 2006; Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön 2008.)

4 Kehittämistehtävän määrittely ja yhteistyö työelämäkumppanin kanssa

Opinnäytetyöaiheita pohtiessamme marraskuussa 2017, huomasimme, että meitä yhdisti sama mielenkiinnon kohde eli huoli ikääntyvästä väestöstä ja toive yhteisöllisyyden kehittämisestä. Otimme yhteyttä Helsingin kaupungin alaisuuteen kuuluvaan Hopeatien palvelutaloon kysyäksimme mahdollisuutta tehdä heille opinnäytetyö.

Laadimme itsellemme MindMapilla teorioiden ja pääkäsitteiden karttaa ja alustavan työsuunnitelman opinnäytetyön prosesseihin. Aikataulutimme työtä, hankimme itselle työtilan, teimme yhteisiä alustavia toimintasuunnitelmia ja työnjakoa, päätimme työkaluista ja viestintäkeinoista pelisääntöineen. Pidimme prosesseista ja havainnoista yhteistä päiväkirjaa.

Kävimme tapaamassa työelämäyhteistyökumppaniamme tammikuun 2018 puolella välissä ja hahmotelimme yhdessä mahdollista opinnäytetyön aihetta. Työelämäkumppani toi esiin ikääntyvän väestön kasvaneen palvelun ja avun tarpeen. Tulevaisuudessa ikääntyneet palvelutalon asukkaat tarvitsevat enenevässä määrin tehostetumpaa ja tuestumpaa hoitoa palvelun laatu ja asiakaslähtöisyys huomioiden.

Aloitimme työskentelyn työelämäkumppanin kanssa tammi – helmikuussa 2018. Saimme opinnäytetyön tilauksena yhteisöllisyyden kehittämistehtävän neljänteen asuin-kerrokseen tehostetun palveluasumisen yksikköön. Opinnäytetyömme kohdistuu palvelutalon henkilökuntaan, koskettaen yhteensä noin 10 työntekijää sekä asukkaisiin. Kehittämistoiminta voi jäädä arjen työn jalkoihin ja sitä varten tulee varata suunnitelmallisesti erillistä aikaa. Sopivan ajankohdan löytyminen tarkoittaa ajan huomioimista jo työvuorosuunnittelussa, joka tehdään jopa viikkoja tai kuukausia aiemmin. (Jääskeläinen 2013: 142.) Työelämäkumppanimme huomioi kehittämistehtävän suunnitelman toteuttamisen hyvissä ajoin myös työvuorosuunnittelussa ja tiedottamisessa yhteistyössä kanssamme.

Keskusteluissa Hopeatien palvelutalossa yhteistyökumppanin kanssa kävi ilmi mahdollisuus kolmannen harjoittelun ja opinnäytetyön toiminnallisen osuuden yhdistämisestä ja suorittamisesta palvelutalossa kevään 2018 aikana. Huomasimme harjoittelun ja opinnäytetyön sisältöjen nivoutuvan hyvin toisiinsa. Hyväksyimme yksimielisesti työelämäkumppanin edotuksen ja suunnitteluvaihe käynnistyi. Päätimme yhdessä pyrkiä vahvistamaan yhteisöllisyyttä Learning cafen ja valokuvauksen keinoin.

Tapaamisten tuloksena saimme opinnäytetyön tilauksena kehittämistehtäväksi yhteisöllisyyden edistämisen tehostetun palveluasumisen yksikössä. Ideaksi valikoitui valokuvausmenetelmän avulla tuoda esiin niidenkin asukkaiden ääni, jotka eivät pysty sanallisesti tai kirjallisesti tuomaan esiin ajatuksiaan. Kuvan kautta asukkailla olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa paremmin. Kuva herättää keskustelua ja kuvan äärelle voi pysähtyä

kiireettömästi pieneksikin hetkeksi. Valokuvien toivottiin myös lisäävän asuinkerroksen viihtyisyyttä.

Opinnäytetyömme näkökulma tarkentui koskemaan työyhteisön luovan toiminnan kehittämisen kautta asukkaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamista. Tavoitteenamme oli Learning Cafe- menetelmän avulla innostaa ja ohjata henkilökuntaa toteuttamaan yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja asukkaan toimijuutta edistävä valokuvausprojekti. Tarkensimme kehittämistehtävän etenemistä säännöllisin väliajoin työelämäkumppanin kanssa.

4.1 Vastuuhoitajan rooli kehittämistehtävässä

Vastuuhoitajat olivat kehittämistehtävässä keskeisessä roolissa asukkaan äänen esille tuomisessa. Vastuuhoitajan rooli on olennainen asukkaan eritasoisten tarpeiden tyydyttämisessä. Hänen tehtävänä on vastata asukkaan hoivasta ja hoidosta yksilöllisesti huomioiden asiakkaan palvelutarve ja voimavarat. Toimintakykyä vahvistavalla työotteella vastuuhoitaja tukee asukkaan hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta kokonaisvaltaisesti. Vastuuhoitaja pyrkii poistamaan esteitä, jotka vaikuttavat osallistumiseen. Palvelutaloon voi muodostua omatoimisuuteen kykeneviä asukaskuntia ja sellaisia, jotka ovat riippuvaisia henkilökunnan avusta toimintaan osallistumisessaan. (Okulov 2008:106.)

Yhteisön toiminnallisuuden toteutumisessa palvelutalon asukkaiden toimintakyky on oleellinen tekijä. Heikentynyt toimintakyky näkyy osallistumisen ja osallisuuden vähentymisenä, mikä puolestaan vaikuttaa vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden kokemuksen hiipumiseen. Vastuuhoitajamallin avulla voidaan sujuvoittaa ja yhdenmukaistaa hoitotyötä ja sen laatua. (Vastuuhoitaja - toimintamalli n.d; Okulov 2008: 90.) Hyvän elämän perustaa ja arvoja ovat elämän jatkuminen, kivun ja kärsimyksen puuttuminen, riittävä suoja ja ravinto, terveys sekä sosiaaliset suhteet. Erityisesti ikäihmisille terveydellä on elämänlaadulle suuri merkitys. (Launis 2009: 5.)

Työyhteisössä yhteisöllisyyden tunteen saavuttamisessa keskeistä ovat luottamukselliset ja toista kunnioittavat ihmissuhteet sekä kuulumisen tunne. Yhteisöllisyyden tunteen kokeminen tuottaa työyhteisölle positiivisia seurauksia. Se lisää tuloksellisuutta, hyvinvointia ja edesauttaa uuden oppimista. Tuloksien syntyminen vaatii yhteistä ponnistelua. Yhteisöllisyydessä on myös olemassa negatiivisia puolia, kuten kilpailu ja kuulumattomuuden tunne. (Lampinen, Mai-Stiina – Viitanen, Elina – Konu, Anne 2013: 71–86.)

4.2 Asukkaan rooli kehittämistehtävässä

Tilastotieteessä ikääntyneiksi luokitellaan 65 vuotta täyttäneet. Biologinen ja fysiologinen ikä kuvastavat fyysistä kuntoa, kronologinen ikä elettyjen vuosien yhteenlaskettua summaa sekä subjektiivisen ja kulttuurisen iän tuntemusta määrittävät omat tuntemukset ja muiden odotukset. (Mitä vanhuus tarkoittaa? 2017.) Räsänen (2011) mukaan ikääntymistä ja vanhuutta voidaan määritellä eri tavoin. 75-vuotiaana ikämuutokset kiihtyvät ja itsenäinen selviytyminen heikkenee sairauksien lisääntyessä. Vasta 85 ikävuoden jälkeen katsotaan yleensä vanhuuden alkavan ja avun tarpeen kasvavan. (Räsänen, Riitta 2011:18.)

Okulov (2008) toteaa Jyrkämän (1996) ja Voutilaisen ym. (2007) mukaisesti sosiaalista ikää kuvastavan paremmin termi ikääntyneet puhuttaessa 65–75 -vuotiaista ja vanhukseksi voitavan sanaa 76–85 -vuotiaita. Vanhuuden käsite muodostuu fyysisistä, psyykkisistä, persoonallisista, kognitiivisista ja sosiaalisista kokonaisuuksista. Sosiaalinen vanheneminen sisältää sosiaalisen toiminnan muutoksia biologisella, psykologisella ja sosiaalisella alueella. (Okulov 2008: 23.) Sosiaalinen toimintakyky koostuu psyykkisten ja fyysisten voimavarojen kokonaisuudesta. Iän tuomat vaikeudet esimerkiksi kuulemisessa ja näkemisessä voivat aiheuttaa vanhuksille sosiaalisten tilanteiden välttelyä keskustelun seuraamisen ja siihen osallistumisen mahdollisuuksia heiketessä. Sosiaaliseen toimintakykyyn tuleekin kiinnittää enemmän huomiota. (Okulov 2008: 26.) Koskisen (1994) mukaan sosiaaliset muutokset vanhuudessa tapahtuvat yhteiskunnallisten tekijöiden kautta ja tämä vaikuttaa siihen millaista vanheneminen kulttuurissamme on. (Okulov 2008: 27–28.)

Asukkaan sosiaaliset verkostot ovat syntyneet jo ennen palvelutaloon muuttamista. Asukas toimii yhdessä vuorovaikutuksessa muihin asukkaisiin, omaisiin, tuttaviiin ja henkilökuntaan. Nämä sosiaaliset verkostot tyydyttävät asukkaan yksilöllisiä ja persoonallisia tarpeita. Asukas voi toteuttaa itseään ja olla oma entinen itsensä näiden verkostojen kautta. Vuorovaikutus kyseisissä verkostoissa on tunneperäistä, yksilöllistä ja intiimiä. Toisaalta vuorovaikutus voi olla sosiaalinen rasite tai pakko, mikäli osallistumiseen painostetaan ryhmäpaineen kautta. Tällöin asukas ei voi sitoutua yhteisön sääntöihin tai arvomaailmaan, koska ei koe niitä omakseen. Negatiivisia yhteisöllisyyden tunnetekijöitä voivat olla vierauden tunne tai kokemus yhteisön ulkopuolelle eristämisestä. (Okulov 2008: 90–93.)

Toimintakyvyn heiketessä asukas tulee yhä riippuvaisemmaksi muiden avusta ja tällöin on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota hänen osallisuutensa toteutumiseen. Asukas tarvitsee apua päätösten teossa ja päivittäisistä toiminnoista selviytymisessä. Vaikka palvelutalossa asuvien asukkaiden toimintakyky on jo heikentynyt, se ei tarkoita sitä, että omatoimisuus olisi kokonaan kadonnut. Asukkailla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja palveluihin. Kaikilla ei ole välttämättä kykyä tai voimavaroja vaatia itselleen tarvitsemiaan asioita ja tällöin osallisuus voi jäädä vähäiseksi. (Ovaskainen 2010: 1–6.)

Omatoimisuus ja sen toteuttaminen voi myös olla asukkaan oma valinta ja tapa toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan. Asukas saattaa haluta olla omatoiminen mahdollisimman pitkään ja kieltäytyä ottamasta vastaan apua. Olemalla omatoiminen asukas vahvistaa osallistumismahdollisuuksiaan. Voimien ja omatoimisuuden vähetessä apua saa ottaa vastaan. Riippuvuus toisista voidaan nähdä myös vanhuuteen kuuluvana luonnollisena asiana. Avun tarpeesta huolimatta asukas on toimija, hän vain tarvitsee siihen tukea. (Ovaskainen 2010: 49–51.)

5 Kehittämistehtävän menetelmälliset ratkaisut

Kehittämistehtävän menetelminä laadullisessa monimuotoisessa opinnäytetyössämme olivat valokuvaus ja Learning cafe -työskentely. Havainnoimme prosessin vaiheiden etenemistä päiväkirjan muodossa reflektoiden, keräsimme palautteita Learning cafesta ja loppupalautteen muodossa nimettöminä kirjallisina palautteina. Anonymiteettiin perustuvassa palautekyselyssä keräsimme työntekijöiden mielipiteitä ja kokemuksia prosessiin osallistumisesta. Tutkimuslupaa tarvittiin prosessin havainnointiin ja nimettömän palautekyselyn keräämiseen. Tutkijoina kehittämistehtävässä osallistuimme yhteisön arkielämän havainnointiin suorittaessamme kolmannen harjoittelun Hopeatien palvelutalossa. Läsnäolomme arjen toiminnoissa soi meille hiljaisen tiedon keruun mahdollisuuden.

Teimme tehtävänjakoa ja sovimme projektin vastuuhenkilöt työelämäkumppanin kanssa. Määrittelimme kehittämistehtävän tavoitteet ja aikataulutuksen sekä suunnittelimme Learning cafen sisällöt ja valokuvauksen konkreettisen toteuttamisen muodon. Laadimme suuntaa antavan budjetin yhdessä työelämäkumppanin kanssa. Seurasimme projektin vaiheiden etenemistä väliaikatarkistuksin. Sovimme toteutuksien ja osallistujien lukumäärän sekä paikan.

Valokuvatyöskentely pohjautui yhteisölliseen ja terapeuttiin valokuvaan. Kerroimme infotilaisuuksissa valokuvauksen eri menetelmistä. Toiminnallisena osuutena opinnäytetyössämme toteutimme asukkaan tärkeiksi kokemien valokuvausaiheiden kartoittamisen ja niiden valokuvaamisen toteuttamisen sekä työn tuloksena syntyvän valokuvanäyttelyn järjestämisen.

Valokuvausprojektissa tarkoituksemme oli tuoda vastuuhoidajien ja asukkaiden yhteiseen arkeen uudenlaista ja innostavaa sisältöä valokuvan kautta. Vastuuhoidajan rooli oli oleellinen asukkaan äänen kuulumisen mahdollistajana. Hän avusti kuvan ottamisessa huomioiden asukkaan voimavarat ja toimintakyvyn. Ilman vastuuhoidajan ja asukkaan yhteistyötä valokuvia ei olisi syntynyt.

Valitessamme kuvausvälineitä mietimme niiden käytön hyödyt ja haitat sekä poistimme käytön esteitä yksityiskohtaisin ohjeistuksin. Yhteisön päätettäväksi jäi mitä valokuville tehdään asukkaan vaihtuessa. Keräsimme palautetta valokuvatyöskentelystä ja -näyttelystä suullisesti ja vieraskirjan tekstien kautta, ja näitä tarkastelemme tuloksissa ja johtopäätöksissä.

Virittääksemme yhteisöä vastaanottamaan ajatusta yhteisöllisestä ja terapeuttisesta valokuvauksesta järjestimme infotilaisuuksien lisäksi Learning cafe -työskentelypajat luovuuden ja yhteisöllisyyden teemasta ennen valokuvauksen aloittamista. Seuraavissa kappaleissa käsittelemme valokuvausta yleensä sekä valokuvaus- ja Learning cafe -menetelmien hyödyntämistä kehittämistehtävässämme.

5.1 Valokuvauksesta yleensä

Valokuvan avulla voidaan tuoda esiin asioita sanattoman viestinnän keinoin. Valokuvan kautta voidaan ilmaista tunteita, mielikuvia, muistoja, tulevaisuuden toiveita ja tiedostamatonta nykyhetkeä, työstää omaa elämää ja löytää ratkaisuja ongelmiin. Valokuvatyöskentelyn avulla voidaan tukea henkilökohtaista kasvua ja voimaantumista sekä syventää ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Halkola – Mannermaa – Koffert – Koulu 2009: 13; Kivilähde – Lindeberg – Penttilä 2012: 78.)

Valokuvan avulla voidaan tuoda näkyväksi kuvaajan tai kuvatun henkilön tunteita ja ajatuksia. Kuvat kertovat paitsi kuvien aiheista myös henkilöstä. Kuvan viesti on nonverbaa-

lista vuorovaikutusta, joka perustuu näköaistimukseen. Kuvatyöskentely on myös toiminnallista ja kehollista. Valokuvan visuaalinen viesti on monitulkintainen, joka on sekä rikkaus että haaste. Valokuvan erityinen ominaisuus on sen kyky tallentaa aikaa, toimia ylläkkeenä, tunteiden ja muistojen herättäjänä. (Halkola ym. 2009: 41.) Voimme valokuvia katsomalla palata merkityksellisiin hetkiin elämässä ja ne muodostavat visuaalisen elämänkertamme. Valokuvaaminen on usein arkista ja kuvia löytyy yleensä niin läheisistä kuin itsestä. Valokuvaustekniikan kehittyminen ja digitalisoituminen ovat luoneet uutta yhteisöllistä valokuvauskulttuuria. (Susi 2011: 179.)

Seppänen (2003) käsittelee artikkelissaan valokuvien tuottamisen esittämistä ja ilmaisua. Hän käsittelee pohdinnoissaan kysymyksiä kuvien rakentumisen julkisuudesta, ympäristön ja yhteisön merkityksestä kuvien syntymisessä, vallasta ja esittämisen välineiden hallitsemisesta sekä kuvauskohteena olemisesta niin passiivisessa kuin aktiivisessakin roolissa. Voidaan pohtia miten kuva heijastaa todellisuutta, mitä tekijä haluaa valokuvallaan sanoa tai ilmaista sekä minkälaista todellisuutta kuva vasta rakentaa. Valokuva mahdollistaa omasta sosiaalisesta ympäristöstä esiin nousevien teemojen käsitteelyn helpommin, kuin kirjallisesti niitä työstämällä, sillä kynnys valokuvien ottamiselle on matalampi. (Seppänen 2003: 42–44.)

5.2 Yhteisöllinen valokuva menetelmänä

Projektimme noudatteli tavoitteiltaan ja prosessiltaan osittain Tory Readin (2000) kehittämää yhteisövalokuvauksen menetelmää, jossa tavoitteena on luoda yhteisöllisyyttä valokuvan keinoin. Yhteisöllinen valokuva mahdollistaa ihmisille mahdollisuuden ilmaista itseään, tutustumisen toisiinsa ja luovan prosessin, jonka aikana voidaan yhdessä aikaansaada jotain ainutkertaista ja kaunista. Menetelmän mukaisesti ensin kootaan projektitiimi, määritellään tavoitteet ja osallistujat, suunnitellaan työpajat, määritellään projektin julkistamiseen liittyvät seikat, laaditaan aikataulut ja budjetti ja juhlistetaan lopuksi valmiiksi saatua työn tulosta. (Read 2000.) Käytimme menetelmän työskentelykaavaa sovellettuna valokuvausprojektissamme.

Viitaten Pierre Bourdieun ja tutkijakollegoidensa 1960-luvulla suorittamaan valokuvatutkimukseen Seppänen (2003) toteaa valokuvauksen olevan sosiaalisen todellisuuden, identiteetin ja yhteisöllisyyden muodostamista pelkän valokuvan ottamisen sijaan. Identiteettityöhön sisältyykin vahvasti toiminnallisuus ja interaktiivinen suhde ulkomaailmaan.

Seppänen (mt.) mainitsee mm. Jo Spencen ja Rosy Martinin 1990-luvun työpajojen toimineen esimerkkeinä yhteisölliselle valokuvaukselle. (Seppänen 2003: 40, 49.) Seppänen (2001) mainitsee jo 1970-luvulla Brittein saarilla syntyneen yhteisöllisen valokuvauksen toimintaa, jossa ihmiset valokuvasivat työpaikkojaan, asuinympäristöjään ja kotejaan. Seppänen (mt.) arvelee yhteisövalokuvauksen taustalla vaikuttaneen ”sorrettujen pedagogiikka”; Paulo Freiren pedagogiset teoriat. Jessica Evansin 1990-luvulla esiin tuomaan käsitteeseen arkihistoriasta (people’s history) mukaan tavalliset ihmiset omaloitteisesti rakentavat historiaansa pyrkien valokuvien avulla vaikuttamaan elämäänsä. (Seppänen 2001: 30.)

1970-luvulla syntyi myös yhdysvaltalainen valokuvatutkimus ja ensimmäiset yhteiskuntateoreettisesti valokuvaa analysoivat tekstit julkaistiin. Valokuvan asema gallerioissa ja museoissa taidemuotona muiden rinnalla vankistui. Merkittävästi valokuvan asemaa taiteenmuotona yhdysvaltalaisessa kontekstissa edisti John Szarkowski 1960–1990 -luvuilla New Yorkin Modernin taiteen museon (MoMA) valokuvausosastonjohtajana. Vaikka Szarkowski käytti valokuvauksesta viittausta yleiseen taiteen tekemiseen, hän kuitenkin halusi selkeästi erottaa valokuvataidemuodon muista. (Seppänen 2001: 36.) Seppänen (2001) valottaa Yhdysvalloissa yhteisöllisen valokuvan juuria olleen 1930-luvun lamakauden oloja kuvatun, Roy E. Strykerin johdolla Yhdysvaltain hallinnolle (Farm Security Administration) tehdyn valokuvausprojektin, jossa kuvattiin yhteiskunnan toiminnoista syrjäytyneitä maaseudun asukkaita ja dokumentoitiin torppareiden kovia oloja valokuvin (Seppänen 2001: 60; Freeman 2011: 106.)

Yhteisölliset omakuvat syntyvät usein osana määriteltä projektia tai hanketta, projektin vastuuhenkilön osallistamana ja ohjaamana. Kuvat luodaan yhdessä, tavalla tai toisella yhteisesti ja niitä katsotaan yhdessä yhteisön julkisessa tilassa. Omakuva onkin yhtä aikaa erilaisuuden hyväksymistä kuin sen kohtaamista (Kurikka 2015: 19.) Omakuvien lisäksi valokuvataideprojektissamme oli asukkaiden kuvia heille rakkaista ja tärkeistä esineistä tai tiloista; valokuvataidetta, jossa asukas jakoi ei ainoastaan itsensä vaan myös osan mielenmaisemastaan muiden katsottavaksi ja koettavaksi. Kurikka (2015) viittaa Erävaaran (2011) määritelmään identiteetistä jatkuvana prosessina ja sen rakentuvan roolien, ruumiillisuuden, paikantumisen sekä eri elämänvaiheiden kautta. (Kurikka 2015: 19.)

5.3 Terapeuttinen valokuva menetelmänä

Sosiaali- ja terveysalalla ammattilaiset voivat käyttää valokuvaa ja valokuvausta terapeuttisella työotteella ennaltaehkäisevästi, kuntouttavasti tai hoitavasti. Tavoitteena on lisätä asiakkaan itseymmärrystä tunteistaan ja ajatuksistaan ja tukea persoonallisuuden kehitystä ja luovuutta. Terapeuttisen valokuvauksen avulla pyritään itsetutkiskeluun ja kasvuun. (Halkola ym. 2009: 16.)

Meitä ympäröi visuaalinen kulttuuri ja sen mielikuvat, jotka ovat persoonallisuutemme yksi osa. Valokuvien syvällisen tason ymmärtäminen vaatii paneutumista asiaan. Valokuvassa on paljon hyödynnettävissä olevaa terapeuttista potentiaalia. Valokuvaterapiaa voidaan käyttää psykoterapian tavoin helpottamaan asiakkaan psyykkistä oireilua ja muokkaamaan asiakkaan ajattelua ja tunteita sekä käyttäytymistä. Terapiassa valokuvasta keskustellaan ja myös otetaan kuvia. Valokuvaterapiassa voidaan käyttää uusia tai vanhoja kuvia, olla kuvattavana tai kuvaajana. Valokuvat näyttävät kulloisenkin tilanteen, kuten ihmisiä tai esineitä. Kuvatut kohteet voivat palauttaa mieliimme unohtuneita asioita. Katsojalle ne puolestaan voivat olla täysin vieraita. Kuva voi toimia siltana menneisyyteen ja sen avulla voidaan myös paneutua psyykkisiin ongelmiin. Kuvia katsomalla ja tulkitsemalla voidaan itsestään selvinä pidetyistä asioista tuoda esille uusia näkökulmia. Kun kuvaa katsotaan, sitä myös samalla tulkitaan ja kuva saa erilaisia merkityksiä. Kuvat antavat mahdollisuuden tarkastella itseään etäämpää välimatkan päästä. Oman elämänkaaren seuraaminen mahdollistuu muistoina säilytettyjen kuvien avulla. Valokuvateissa tehdään tulkintoja ympäröivästä maailmasta ja siksi se on luovaa toimintaa. (Mannermaa 2000: 61–63.)

5.4 Learning café menetelmänä

Learning cafe eli oppimiskahvila on yhteistoimintamenetelmä, jonka tarkoituksena on keskustelu, tiedon luominen ja siirtäminen. Keskustelun kautta jokainen voi tuoda esille omia näkemyksiään ja tavoitteena on yhteisen ymmärryksen ja ratkaisujen syntyminen. Menetelmässä noin 12 hengen ryhmä jaetaan pienempiin ryhmiin pöytäkunnittain. Jokainen pöytäryhmä keskittyy ennalta valitun teeman tai kysymysten ratkaisuun keskustellen aiheesta noin 10-20 minuuttia. Moderaattori huolehtii aikataulusta ja keskustelun sujuvasta etenemisestä. Menetelmä soveltuu esimerkiksi työyhteisön, työmenetelmien, osaamisen ja muutoksen kokemisen kehittämiseen. (Karlsson 2016.)

Päästäksemme asukkaan lähelle oli tarpeen ensin kehittää työyhteisössä luovaa työskentelykulttuuria. Tähän tarpeeseen Learning cafe -menetelmä oli sopiva ratkaisu. Työyhteisölähtöisessä prosessien kehittämisessä vastataan arjen työstä nouseviin ja tunnistettaviin tarpeisiin ja haasteisiin. Suunnittelu ja kehittäminen eivät kuulu vain johtajille ja esimiehille, vaan ne koskettavat jokaista ammattiroolia. Onnistuneen kehittämistyön edellytyksenä on työyhteisön jäsenillä oleva riittävä tietopohja kehittämistyöstä ja -osaamisesta. (Seppänen-Järvelä – Vataja 2009: 9–10.)

Jotta kehittäminen ei olisi irrallaan arjen työstä, on koko työyhteisön oltava kehittämisen subjekti. Kehittämisen on tähdättävä työn ja työyhteisön toiminnan tutkimiseen tavoitteellisesti, luoden uutta ammatillisuutta oman työn tutkimisena, arvioimisena ja uudistamisena sekä asiakaspalvelun laadun parantamisena. Hyvä toimintakyky muutostilanteissa ja päivittäisissä perustehtävissä vahvistaa työyhteisöä. Kari Murron (2001) mukaan prosessikehittämisessä yhteisö toimii ja pysähtyy säännöllisesti tutkimaan ja arvioimaan omaa toimintaansa. Kehittämistoiminnassa palautteen ja reflektion keräämiseksi voidaan käyttää ja soveltaa erilaisia menetelmiä tavoitteena työskentelyn muutos. Olennaisinta on dialogisuus ja itsestä nouseva motivoitunut arjen tutkiminen. (Seppänen-Järvelä ym. 2009: 13–14. 24–25.) Tämä näkökulma oli myös perusteena Learning cafe -menetelmän valitsemiseen.

Ohjasimme ja ohjeistimme projektivastaavina Learning cafe -työskentelyn ja havainnoimme ryhmän toimintaa. Tutkimusvälineinä olivat kysely- ja palautelomakkeet sekä suullinen palaute. Kirjoitimme projektipäiväkirjaan havainnoistamme muistiinpanoja. Laadimme kirjalliset palautelomakkeet projektiin osallistuneille työntekijöille yhteisöllisyyden ja luovuuden teemapöytiin. Lisäksi keräsimme palautetta suullisesti ja kirjallisesti Learning cafe -työskentelyn päätteeksi, väliaikatarkistusten yhteydessä sekä loppupalutteen koko projektista Google Forms -kyselyn avulla.

6 Kehittämistehtävän prosessikuvaus

6.1 Projektin käynnistys, tiedottaminen ja aikataulutus

Alkuun pohdimme työelämäkumppanin kanssa mitä eri vaiheita kehittämistehtävän toteuttamiseen vaaditaan; resurssit, käytännön järjestelyt, ohjeistus, aikataulutus ja tiedottaminen. Laadimme yhdessä alla olevan projektin alustavan aikataulutuksen:

Kuvio 2. Kehittämisyöprojektin aikataulutus (Lindström ja Niiranen 2018)

Laadimme kutsut ja tiedotimme kehittämistehtävästämme johtoryhmän ja moniammatillisen tiimin kokouksissa PowerPoint-esityksin. Esittelimme kehittämistehtävän ja valokuvausprojektin sisällön neljännen kerroksen henkilökunnalle heidän kehittämisiltapäiväänsä. Kerroimme kehittämistehtävän tavoitteena olevan yhteisöllisyyden edistämisen tehostetun palveluasumisen yksikössä 4. kerroksessa. Perustelimme valokuvausmenetelmän käytön, esittelimme projektin aikataulutuksen, kuvausvälineiden ohjeistuksen ja tiedotimme valokuvanäyttelystä. Kerroimme kehittämistehtävän taustasta, teorioista ja eettisistä periaatteista. Laadimme ja lähetimme kutsut henkilökunnalle kehittämispäivään ja Learning cafe -työskentelyyn yhdessä työelämäkumppanin kanssa.

6.2 Learning cafe ja käytännön toteutus

Learning cafe -menetelmän käyttäminen sisältyi neljännen kerroksen työyhteisön kehittämisiltapäivään. Learning Cafe -menetelmän avulla ohjeistimme vastuuhoidajat ja muut asukkaiden kanssa työskentelevät pohtimaan yhteisöllisyyden ja luovan työskentelytavan teemaa ja kehittämään sitä valokuvauksen keinoin arjen työssä.

Kehittämistehtävämme mukainen yhteisöllisyyden teema sopi hyvin juuri Learning cafe -työskentelyyn, koska tarkoituksemme oli saada koko neljännen kerroksen henkilökunta pohtimaan ja kehittämään yhdessä omaa työtään. Valmistelimme Learning cafe -tilaisuuden perehtymällä pöytien aiheisiin; yhteisöllisyys, luovuus, valokuvaus ja kuvausten aikataulutus. Näistä esitimme koosteen PowerPointillä tilaisuuden alussa. Olimme tutustuneet ennalta tilaan, jossa Learning cafe pidettiin ja näin tiesimme jo valmiiksi, kuinka pöydät tulee järjestää. Osanottajien määrä oli alkuperäistä suunnitelmaa hiukan pienempi. Alkuperäisessä kokoonpanossa osallistujia olisi ollut kaksi ryhmää, kummassakin 3 – 4 henkilöä. Muutimme suunnitelmaa siten, että kahden ryhmän sijaan pöydissä kiersi yksi viiden hengen ryhmä.

Ohjasimme osallistujat ensin yhteisöllisyyden ja tämän jälkeen luovuuden teemapöytään. Tarkoituksemme oli herättää työntekijöitä miettimään yhteisöllisyyden käsitettä ja merkitystä omassa työyhteisössä ja suhteessa asukkaaseen. Työntekijät pohtivat omiin huoneisiinsa eristäytyvien asukkaiden yhteisöllisyyden mahdollistamista ja kehittämistä. Suunnittelimme yhteisöllisyyden pöytään apukysymyksiä, jotka mahdollistivat myös eriävien mielipiteiden ja näkökantojen esittämisen. Avaamme näiden kysymysten analysoinnin myöhemmin kappaleessa 7.3 Yhteenveto tavoitteiden toteutumisesta ja toiminnasta.

Yhteisöllisyyden ja luovuuden pöytiin laitoimme isot kartongit ja värikyniä, jotta työntekijät saivat kirjoittaa tai piirtää keskustelussa heränneitä ajatuksiaan. Työskentelytavan visuaalisuus mahdollisti asioiden mieleen jäämisen ja innosti osallistumaan keskusteluun. Tavoitteenamme oli, että työntekijät pohtivat arjen työstä esiin nousevia haasteita ja etsivät luovasti ratkaisuja. Asukaslähtöisessä ja luovuutta edistävässä toimintaympäristössä asukkaita ei tule kohdella luovan toiminnan kohteina vaan tasavertaisina toimintaan osallistujina (Huhtinen-Hildén ym. 2017: 15–16). Hyvin suunnitellun ja ohjatun Learning cafe -menetelmän kautta ongelmien tunnistamisen jälkeen energiaa suunnataan ratkaisujen löytämiseen. (Karlsson 2016).

Rajasimme kunkin ryhmän työskentelyajan kulloisessakin teemapöydässä, suunnitelimme ryhmien siirtymiset ja palautteiden kirjoittamiseen varatun ajan. Palautteet kirjoitettiin nimettöminä heti pöydissä työskentelyn päätteeksi. Lisäksi annoimme valokuvauksesta käytännön ohjeistusta ja aloitimme yhdessä valokuvien ottamisen aikataulutuksen. Osallistujat työskentelivät pienryhmissä ja kaikilla oli mahdollisuus kertoa ajatuksensa ja olla mukana kehittämistyössä. Pöydissä pohdittiin työn muutoksia ja työprosesseja yhteisöllisyyden ja luovuuden teemojen ympärillä.

Osallistujat antoivat suullisen palautteen Learning cafe- työskentelyn ja kehittämisiltapäivän päätteeksi. Neljännen kerroksen työntekijät toivat esiin, että tiimi oli muodostumisvaiheessa ja yhteisöllisyys kehittymässä. Loppukevennyksenä oli draamaan pohjautuva luottamusharjoitus. Käytimme ”Jos sinä olet, niin minä olen” -nimistä harjoitetta. Harjoituksessa esimies aloitti lauseen, jonka jälkeen työntekijät vuorollaan täydensivät lauseilla ”Jos sinä olet, minä olen” -esitystä niin, että siitä syntyi työyhteisön yhteinen draamallinen esitys ja tarina käsitteli kehittämisiltapäivän antia.

Havainnoimme Learning cafen osallistujien työskentelyä, vuorovaikutusta, yleistä tunnelmaa ja keskustelun teemoja osana kehittämistehtävän tutkimusaineistoa. Projektivastaausten roolissa osallistuimme työskentelyyn keskustelua ylläpitävänä ja innostavana osapuolena. Pidimme projektin aikana havainnoistamme tutkimuspäiväkirjaa. Päiväkirjan pitäminen mahdollistaa tunteiden ja ajatusten purkamisen ja muiden aineistojen analysoinnin (Jääskeläinen 2013: 89–90).

6.3 Valokuvausprojektin käytännön toteutus

Vastuuhoitajan tehtävänä oli informoida asukasta projektista ja kysyä asukkaan suostumus. Kolmestatoista asukkaasta yhteensä kymmenen osallistui projektiin. Asukkaiden osalta vaadittiin voimassa oleva valokuvauslupa. Hopeatien palvelutalon henkilökunta vastasi valokuvauslupien voimassaolosta ja tiedotti meitä puuttuvista luvista ja hankki ne tarvittaessa. Kaikki valokuvausprojektiin osallistuvat työntekijät allekirjoittivat tutkimussuostumuslomakkeen.

Asukas määritteli vastuuhoitajan tuella valokuvan aiheen. Vastuuhoitaja käytti apunaan laatimaamme lomaketta kuvausaiheen muistiin kirjaamiseksi, joista muodostuivat valokuvien otsikot näyttelyyn. Emme rajanneet valokuvien aiheen määrittämistä etukäteen, vaan asukas päätti, toiko hän valokuvan näyttelyyn jo olemassa olevan valokuvan vai otettiinko tätä tarkoitusta varten aivan uusi kuva. Annoimme vastuuhoitajille pohdittavaksi erilaisia kuvaamisen tyylilajeja ja mahdollisuuksia, kuten asiakkaan ottama kuva, oma kuva, lavastettu kuva, dokumentoiva kuva, arjen kuva, taiteellinen kuva, luonto, menneisyys, tulevaisuus, nykyhetki tai joku muu.

Valokuvaukselle laadittiin aikataulu, jonka puitteissa kuvat tuli ottaa. Muutoksena aiempaan suunnitelmaan, me projektivastaavina emme osallistuneet itse valokuvaamisen tilanteeseen, vaan vastuuhoitajat ottivat kuvat oman työn ohessa pääsääntöisesti viikonloppuisin. Vastuuhoitajat kokivat, että heillä oli vapaampi ja luovempi lähtötilanne kuvien ottamisessa heidän itse päättäessään valokuvien ottamisen ajankohdan. Tiukasti arkipäiviin rajoitettu aikataulutus ei käytännössä olisi toiminut.

Learning cafen jälkeen työntekijät aloittivat välittömästi yhteistyön asukkaan kanssa. Ohjeistimme erikseen valokuvaamiseen ja kameroiden käyttöön ne työntekijät, jotka eivät päässeet osallistumaan Learning cafe -kehittämispäivään. Valokuvat otettiin käyttäen digikameroita, koska niitä oli palvelutalossa henkilökunnan saatavilla ja kamerat olivat helppokäyttöisiä. Tarkoitus oli, että valokuvien ottaminen jatkuisi projektin jälkeen ja siksi oli tärkeää huomioida, että tarvittavat välineet olisivat jatkossakin saatavilla.

Valokuvaprosessi toteutui antamiemme ohjeiden ja projektin aikataulutuksen mukaisesti ja seurasimme sen toteutumista pitämällä väliaikatilanteen tarkistamiseksi kahvitilaisuuksia projektiin osallistuville työntekijöille. Kävimme läpi väliaikatilannetta kuvaami-

sessä ja olimme yhteydessä niihin vastuuhoitajiin, joilla valokuva oli vielä ottamatta. Koontuminen mahdollisti työntekijöille rauhallisen tilanteen keskustella ja pohtia projektin aikana esiin nousseita teemoja, ajatuksia ja kysymyksiä. Keskustelua herätti muun muassa asukkaan kiireetön ja kunnioittava kohtaaminen arjen työssä sekä kuvausten aika-
taulu ja käytännön järjestelyt.

Pyysimme tarjouksia valokuvien teettämisestä ja ripustamista varten palveluita tarjoavilta yrityksiltä yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa. Käännyimme mm. kangaskaupan, valokuvausliikkeiden ja painotalon puoleen kuvien teettämiseksi. Valokuvien ripustusvälineet hankimme rautakaupasta. Valokuvat päätettiin teettää Asematunnelin Kuvapiste Oy:ssä, josta saimme edullisimman hinnan sekä kuvien teettämiseen, että kehystämiseen samasta paikasta.

Keräsimme jo väliaikatilanteen tarkistusten yhteydessä valokuvia työkansioomme Driveen. Valokuvat tulivat otetuiksi projektin aikataulun puitteissa. Kun kaikki valokuvat olivat otettuina, me projektivastaavina tarkistimme kuvausaihelomakkeiden avulla tilanteen kertaalleen. Sen jälkeen valokuvat lähetettiin sähköisesti valokuvausliikkeeseen WeTransfer -ohjelmalla teetetäväksi ja kehystettäväksi.

Neljännän asuinkerroksen käytävälle valmiita kehystettyjä valokuvia ripustaessamme otimme huomioon esteettömän katselukokemuksen mahdollistamisen sopivalla ripustuskorkeuden valinnalla, valaistuksen, liikkumisen esteettömyyden sekä apuvälineiden käytön huomioimisella käytävässä. Valokuvat ripustimme näyttelyä varten varattuun osaan 4. kerroksen käytävällä. Valokuvateosten alle kiinnitimme seinään aiheotsikot asukkaan etunimellä varustettuna. Valokuvat ja aiheotsikot ovat edelleenkin nähtävillä vain kyseisen kerroksen käytävän seinillä.

6.4 Valokuvataidenäyttely ja omaisten ilta

Lopputuotoksena valokuvaprojektista syntyi yhteisötaiteena valokuvanäyttely, joka esiteltiin omaisten illassa avajaisten muodossa toukokuussa 2018, johon asukkaat, omaiset ja henkilökunta kutsuttiin. Näyttely muodostui kymmenestä valokuvasta. Osa oli muotokuvia, osa esineistöä, tilaa tai paikkaa kuvaavia. Kootusti esille tuodut valokuvat näyttelyssä olivat kehittämistehtävämme visuaalinen ja taiteellinen osuus.

Valitsimme perinteisen paperisen valokuvan esittämismuodoksi, sillä halusimme tehdä kuvan katsomisen mahdollisimman helpoksi. Emme halunneet sitoa kuvan katsomista riippuvaiseksi teknologiasta. Kuvia ei julkaista talon ulkopuolelle, joka sekin oli perusteena paperikuvien valinnalle. A3-kokoiset värilliset paperikuvat kehystettyinä luovat valokuvataideteoksina viihtyisyyttä asumisympäristöön.

Avasimme tilaisuuden tervetuliaispuheella ja kohottamalla juhlamaljan asukkaiden kanssa. Asukkaat ja omaiset olivat kunniavieraina ja kertoivat myös itse kuvista ja niiden merkityksistä asukkaan elämässä. Meidän lisäksemme tilaisuudessa käytti puheenvuoron asukkaita ja työntekijöitä projektissa edustanut vastuuhuoltaja. Hän esitteli valokuvaisaiheen syntymistä ja kuvauksen toteutusta käytännössä asukkaan kanssa. Tilaisuudessa oli juhlaa tunnelma kahvi- ja kakkutarjoiluineen. Laitoimme näyttelyn avajaispäivänä esille vieraskirjan, joka jäi neljanteen kerrokseen. Vieraskirjaan sai halutessaan jättää tervehdyksen tai kommentteja näyttelystä, valokuvien merkityksestä yhteisöllisyyden ja tilan viihtyisyyden edistäjänä sekä ideasta yleensä.

Näyttelyn valokuvat jäivät ainoastaan palvelutalon omaan käyttöön eikä niitä julkaista opinnäytetyöraportissa. Myöhemmin valokuvanäyttelyä kävivät katsomassa myös muiden kerrosten asukkaat, työntekijät, omaiset ja muut sidosryhmät. Yhteisöä rakentava toiminta on yhdessä tekemistä ja yhteiset juhlatilaisuudet koetaan usein tällaisiksi. (Okulov 2008:104).

7 Havaintoja yhteisöllisyydestä, tulokset ja johtopäätökset

Henkilökunta työsti kanssamme kolmen kuukauden ajan prosessia ja he olivat mukana alusta alkaen pohtimassa palvelutalon yhteisöllisyyden olemusta. Työntekijöille on näin muodostunut käsitys yhteisöllisyyden kehittämisestä omassa arjessa. He sitoutuivat pitkäkestoiseen projektityöskentelyyn, joka mahdollisti vaikuttamisen henkilökunnan käsitteisiin yhteisöllisyyden toteutumisesta ja sen tukemisesta. Valokuvanäyttely puolestaan toi esiin asukkaan persoonaa, elämäkokemuksia, toiveita ja haaveita.

Yhteisön jäsenille suunnattu toiminta on sisäistä toimintaa ja mikäli mukana on ulkopuolisia henkilöitä, on toiminta yleistä. (Okulov 2018:105). Learning cafe- ja valokuvatyöskentely kohdistuivat yhteisön sisäisen toiminnan vahvistamiseen. Keskinäinen vuorovaikutus kasvaa yhdessä tekemisen kautta ja yhteiset kokemukset yhdistävät yhteisön jäseniä. (Okulov 2008: 106). Valokuva mahdollistaa asukkaan ajatusmaailman syvemmän

tuntemisen, mikäli asukas niin haluaa. Esillä olevista kuvista saattoi sitä katsovalle ihmiselle tulla mieleen jokin omaan elämään liittyvä asia tai muisto. Valokuva kokoaa yhteen yksilön ja yhteisön muistoja sekä vahvistaa olemassaolon kokemusta. Taide on tekijälleen aina jossakin määrin terapeutista. (Kurikka 2015: 21–22.)

Emme havainneet projektin aikana yhteisössä negatiivista ryhmän hierarkiaa tai toisten tarkoituksellista ulkopuolelle jättämistä. Vastuuhoitajat huolehtivat, että kaikilla neljännen kerroksen asukkailla oli tasapuolisesti mahdollisuus osallistua projektiin. Väliaikahveilla käydyissä keskusteluissa vastuuhoitajat pohtivat asukkaan osallistumista ja sitä, onko toiminta sellaista, johon asukas saadaan osallistumaan vai vetäytyykö hän siitä pois. Toiminnan tuli olla kiinnostavaa ja asukkaan kannalta tarpeellista.

7.1 Havaintoja ja tulkintoja Learning café -työskentelystä

Seuraavaksi käsittelemme projektin aikana tekemiämme havaintoja ja ajatuksiamme yhteisöllisyyden ilmentymisestä ja sen kehittymisestä tässä yhteisössä. Vastuuhoitajan ammatillisuuden vahvistamiseksi toimme Learning cafessa mietittäväksi luovien menetelmien käytön arjen työssä ja hyödyn asukkaalle sekä koko yhteisölle.

Tavoitteenamme oli osallistaa asukkaat vastuuhoitajan avustuksella tuomaan omasta elämästään valokuvia yhteiseen tilaan katsottavaksi ja vahvistaa näin koko asumiskerroksen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Asukkaiden osallistuminen projektiin oli vapaaehtoista. Vain kolme asukasta ei osallistunut projektiin, muut lähtivät mukaan toimintaan mielellään. Asukas määritteli valokuvan aiheet vastuuhoitajan avustaessa häntä kuvan ottamisen käytännön toteutuksessa. Emme voineet havainnoida itse valokuvaamista tai kuva-aiheen syntymistä. Valokuva-aiheen syntyminen perustui puhtaasti vastuuhoitajan ja asukkaan väliseen vuorovaikutukseen, jonka sisältöä emme päässeet havainnoimaan. Asukkaan kokemus siitä, miten hän halusi tulla nähdyksi määritteli sen, minkä teeman hän valitsi kuva-aiheeksi. Kuinka suuri merkitys vastuuhoitajan ja asukkaan välisellä vuorovaikutuksella sekä sillä, kuinka hyvin he ovat tunteneet toisensa entuudestaan kuva-aiheen valitsemisessa, jää havaintojemme ulkopuolelle.

Havaintoja yhteisöllisyyden nykytilasta saimme heti Learning cafen palautteiden keräämisen aikana. Learning cafen merkitys oli käynnistää yhteisöllinen ja luova valokuvaprojektityöskentely. Havainnoimme ja tulkitsimme työntekijöiden ajatuksia ja oivalluksia yh-

teisöllisyydestä Learning cafe -prosessin aikana. Yhteisöllisyyden teemassa palautteiden perusteella työntekijät kokivat tärkeiksi keskustelun ja ajatusten vaihdon. Tärkeiksi koettiin myös positiivinen asenne ja oman toiminnan merkitys yhteisöllisyyden kehittämisessä. Palautteiden perusteella työkaveri ei tullut tutummaksi, osan mielestä taas tuli hieman tutummaksi. Työpajatyöskentely koettiin oivalliseksi ja hyväksi.

Henkilökunnan rooli on merkittävä asukkaiden toimintakyvyn edistämisessä. Keskusteluissa Learning cafen, väliaikatilanteen ja välittömän palautteenannon kautta työntekijöiden kanssa havaitsimme, että heidän käsityksensä yhteisöllisyydestä muotoutuu oman kokemuksen kautta ja on siten välitettävissä eteenpäin tässä yhteisössä. Työskentely avasi työntekijöille sitä, mitä yhteisöllisyys heille ja asukkaille tarkoittaa arjessa.

Avasimme yhteisöllisyyden teemasta keskustelua apukysymyksillä ja tarkastelimme sanojen merkitystä asiasanaston avulla. (YSA – Yleinen suomalainen asiasanasto n.d).

“Mitä yhteisöllisyys teidän mielestä arjen työssä on?”

“Miten voitte vaikuttaa esimerkiksi me-henkeen, yhteen hiileen puhaltamiseen?”

“Mitä yhteisöllisyys tuo ihmisen elämään mielestänne?”

“Millä tavoin asukkaat ovat mukana luomassa yhteisöllisyyttä?”

“Millainen rooli sinulla yhteisön jäsenenä on?”

Yhteisöllisyyden teemasta työntekijät nostivat apukysymystemme avulla ilmiötä kuvastamaan Learning cafe -työskentelystä sanoja ja lauseita, joita kirjasimme muistiin. Tarkastelemme seuraavaksi keskustelua yhteisöllisyydestä ja sen jälkeen tarkastelemme luovuuden teeman keskustelua.

Vastuuhoidajat nostivat esiin sanoja ja lauseita tekijöistä, jotka vahvistavat yhteisöllisyyttä:

“osallistuminen yhteisiin tapahtumiin ja arjessa yhteinen ajanvietto yhteisissä tiloissa”

“yhteiset ruokailuhetket alakerran ruokalassa tai takkatilassa”

Yllä olevat lauseet kertovat työntekijöiden mielestä asukkaiden olevan mukana luomassa yhteisöllisyyttä osallistumalla tapahtumiin ja ruokailuun yhteisissä tiloissa.

“positiivinen vuorovaikutus lisää me-henkeä”

“on kaikille ystävällinen”

“ottaa kaikki mukaan ja huomioon”

“hyvää mieltä”

“Tyhy-päivät”

Yllä olevat lauseet kuvastavat työntekijöiden käsityksiä siitä, kuinka jokainen voi vaikuttaa omalla toiminnallaan ja käytöksellään hyvän vuorovaikutuksen ja me-hengen kehittymiseen. Työntekijät kokivat tärkeäksi omasta hyvinvoinnista huolehtimisen koko yhteisön kannalta.

Esiin nousseita sanoja ja lauseita tekijöistä, mitkä ovat sellaisia työntekijän ominaisuuksia, jotka vahvistavat yhteisöllisyyttä ja luovaa työotetta:

“empaattinen”

“ystävällinen”

“huumorintaju”

“joustavuus”

“unohtaa äkkiä pahat asiat”

“älykäs”

“rento”

“oma-aloitteinen”

“ammattitaitoinen ja ylläpitää taitojaan”

Tulkintamme mukaan työntekijät kokivat positiivisuuden, hyvien vuorovaikutustaitojen ja joustavuuden edistävän yhteisöllisyyttä ja luovuutta. Toimiva vuorovaikutus edistää luottamuksen syntymistä (Okulov 2008: 89). Vastuuhoitaja arjen supersankarina osaa monia

asioita ja kykenee huolehtimaan asukkaista ammattitaitoisesti ja asukkaan tarpeet yksilöllisesti huomioiden. Hän on huumorintajuinen, empaattinen ja sosiaalinen sekä välittää oman työhyvinvointinsa lisäksi työkavereiden ja asukkaiden hyvinvoinnista. Hän ottaa vastuuta tekemisistään. Hänen päämääränään on asukkaan hyvän elämän, terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen.

Kuva 1. Luovuuden pöydässä Learning cafessa syntynyt työntekijöiden yhteisöllisenä taideteoksena luoma fiktiivinen ihannetyökaveri, "Heimo" kaikkine supervahvuuksineen.

7.2 Havaintoja ja tulkintoja valokuvatyöskentelystä

Tämän kehittämistehtävän havaintojen perusteella voidaan todeta, että meillä kaikilla on jonkinlainen suhde valokuvaan. Jokaiselle yksilölle on tärkeää tulla kuulluksi ja nähdyksi arvokkaana ja tärkeänä ihmisenä, huolimatta sairauksista, iän mukanaan tuomasta haavoittuvuudesta tai toimintakyvyn heikentymisestä.

Tämän kehittämistehtävän tulosten perusteella voidaan todeta, että valokuva on voimakas viestintäväline ja asukkaan ääntä esille tuova. Seppänen (2001) valottaa arkista sanontaa: "yksi valokuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa". Hän pohtii valokuvien kerronnallisuutta ja selittää Manuel Alvaradon ja Kevin Halliwellin 1980-luvun alkupuolella käymää keskustelua aiheesta. Valokuvan avulla voidaan konkretisoida ongelmaa, rakentaa sosiaalisia suhteita eri toimijoiden välille, painottaa tunnelatausta ja luoda toden tuntuista maailmaa. Valokuva voi olla sekä luovuuden väline, että todellisuuden kuvaaja. Pelkistettynä valokuva on vuorovaikutusta. Se voidaan nähdä osana merkityksiä rakentavassa

keskustelussa ja osana yhteiskunnan havainnointia. Valokuva voi korvata kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta. (Seppänen 2001: 58–62.)

Kulttuuri ja tavat käyttää, katsoa ja tulkita valokuvaa määrittelevät minkälaisia merkityksiä valokuva saa. Ei ole olemassa asiasuhteistaan irrallista, yleistä ja abstraktia valokuvaa. Valokuvan avulla voidaan muokata kulttuuria. Seppänen (2001) käsittelee valokuvan realismia tukeutuen John Taggin valokuvatutkimuksiin 1980- ja 90 -luvulla. Luemme valokuvia ideologisten skeemojen, omien henkilökohtaisten käsityksien kautta. Perhettä ja kodin sisustusta kuvaavissa valokuvissa henkilöt ja yksityiskohdat sekä yksittäiset esineet herättävät pohtimaan niiden merkityksiä. Syntyy rakenne, jota voidaan kutsua kodiksi tai perheeksi. Näiden valokuvien objekteissa voidaan havaita myös samankaltaisuutta. Valokuvan ideologiaa voidaan tarkastella kriittisesti tutkimalla valokuvan tarjoamia merkityksiä ja pohtia yhteiskunnallisia merkityksiä. Valokuvan tulkintaan vaikuttavat kansalliset ja kulttuurilliset asiayhteydet. (Seppänen 2001: 8–27.)

Valokuvanäyttelyn avajaisissa vastuuhoitaja esitti puheenvuoron, jossa korostui vahvasti luottamukseen perustuvan hoitosuhteen merkitys asukkaan ja myös koko yhteisön hyvinvoinnille. Empaattinen vastuuhoitaja on kykeneväinen asettumaan asukkaan asemaan ja hän ymmärtää yhteisöön kuulumisen tarpeen merkityksen tärkeyden asukkaalle. Toisen asemaan asettuminen lähentää ihmisiä ja näin vähentää yksinäisyyden tunnetta. Vastuuhoitaja toi puheessaan esille kuinka tärkeää on löytää omaa yhteistä aikaa asukkaan kanssa ja tehdä hänen kanssaan muutakin, kuin arkisia asukkaan avustamiseen tarvittavia tehtäviä. Vastuuhoitajien tavasta toimia valokuvaprojektissa ja käydystä keskusteluista heidän kanssaan kävi ilmi, kuinka tärkeä heidän roolinsa on avustaessaan asukkaita liittymään yhteisöön ja siihen ympäristöön, jossa he asuvat ja elävät. Vastuuhoitajat tuntevat asukkaat ihmisinä hänen hoidettavien sairauksiensa lisäksi. Vastuuhoitajat ovat sosiaalisen ympäristön luoja ja tämä merkitys korostuu erityisesti silloin, kun asukkaalla ei ole omaisia tukenaan.

Valokuvanäyttely tapahtumana toi vaihtelua asukkaiden lisäksi omaisille ja koko yhteisön elämään sekä arjen rutiineihin. Asukas jakoi itsestään kuvan ja aihevalinnan kautta osan itsestään ja elämysmaailmastaan muiden nähtäväksi tässä yhteisössä. Jokaisella ihmisellä on jokin tarina kerrottavana omasta elämästään ja siksi jokainen asukas sai kertoa pienen tarinan suullisesti vastuuhoitajalle ja myös valokuvanäyttelyssä näyttelyvieraille. Valokuville annettiin nimi, kuten taideteokselle, joka kertoi, miksi juuri tämä aihe on kuvattu. Seinällä olevan kuvan alle kirjoitettiin asukkaan etunimi ja valokuvan aihe.

Asukkaan kokemukset omassa elämässään arjen keskellä sekä valokuvanäyttelyssä esillä ollen kuvasivat niitä asioita, jotka olivat asukkaalle merkityksellisiä. Osa asukkaista halusi tulla kuvatuksi niiden teemojen, asioiden ja tavaroiden keskellä, jotka olivat hänelle rakkaita ja merkityksellisiä, osa taas halusi tulla kuvatuksi keskellä arkea elämässään. Valokuvanäyttely on yhteinen ja emotionaalinen tilanne, joka tuo elämässä merkitykselliset ja tärkeät asiat esille yhteiseen arkeen. Valokuvanäyttelyn palautteiden ja omien havaintojemme perusteella yhdessäolo ja näyttelyn juhlallisuus oli antoisa ja merkityksellinen kokemus yhteisössä.

Näyttelyssä keskityttiin valokuvien katsomiseen ja jokaisella kuvaa katsovalla oli mahdollisuus pysähtyä kuvan äärelle ja kertoa toisille ajatuksista, joita kuvat herättävät. Kuvista sanottiin paljon hyviä asioita niin asukkaasta kuin hänelle tärkeistä asioistaankin. Näin kuvien katselu ja keskustelu antoivat kannustavaa ja tukevaa palautetta asukkaalle.

Valokuvan kokemuksellisuutta ja elämystä havainnollistavat mm. vieraskirjan tekstit:

“Upeaa! Kaunista ja koskettavaa”

“Ihania kuvia, oikeita taideteoksia!”

“Kiva tapahtuma, voisi julkaista jopa pienimuotoisen tiedotteen tästä.”

“Olen mykistynyt. Kuvat kertovat hienolla tavalla henkilöiden kotimaailmasta. Kuvista heijastuu jokaisen persoona, mielenkiinnon kohteet ja luonne. He ovat hienoja ihmisiä, herkkiä ja huumorintajuisia ja apua tarvitsevia.”

“Oli hauskaa ja mukavaa olla yhdessä ja ottaa valokuvia. Tutustui asukkaaseen uudella tavalla.”

“Ihana projekti teillä, kiitos teille ja kuvien ottajille. Tuo valoa ja iloa käytävälle.”

Valokuvanäyttelyn vieraskirjan teksteistä nousee esille, kuinka kuvat ovat olleet koskettavia ja kertovat asukkaan tuntemattomaksi jääneestä kotimaailmasta palvelutalossa. Kuvien todetaan olevan myös kiinnostavia omaisen ja katsojan näkökulmasta. Työntekijät kokivat, että heillä oli mahdollisuus tutustua asukkaaseen uudella tavalla. Asukkaan haavoittuvuus ja avun tarve johtuen toimintakyvyn laskusta tuli myös palautteissa esiin. Valokuvaprojekti-ideasta pidettiin ja sen toivottiin leviävän muuallekin ja saavan näkyvyyttä esimerkiksi paikallislehdessä.

Valokuvanäyttelyssä havaitsimme asukkaiden osallistuvan mielellään tällaiseen projektiin ja juhlalliseen näyttelyyn osallisena yhteisöllistä toimintaa. Valokuvanäyttelyyn osallistuivat yhtä lukuunottamatta kaikki valokuvaprojektiin osallistuneet asukkaat. Valokuvanäyttelystä saadun palautteen perusteella voimme päätellä, että menetelmänä valokuva on toimiva ratkaisu ja se voi tuoda arjen elämään uutta sisältöä ja merkityksiä myös ikääntyville. Vastuuhoitaja asukkaan elämässä rinnallakulkijana tuli myös kauniilla tavalla näkyväksi. Valokuvista syntyi kerroksen käytäville yhteisön arkea ja elämää kuvaava kertomus. Tulkintamme mukaan kuvista välittyi viesti toivosta ja positiivisesta elämänasenteesta.

7.3 Yhteenvedo tavoitteiden toteutumisesta ja toiminnasta

Google Forms kyselyn palautteiden perusteella yhteisön jäseniksi mielletään sekä henkilökunta että asukkaat. Kaikki vastanneet kokivat olevansa osa yhteisöä. Yhteenkuuluvuuden tunteen koettiin vahvistuneen jonkin verran, jopa paljon. Yhteenkuuluvuuden tunnetta rakentavat toimiva vuorovaikutus, vaikuttamisen mahdollisuudet ja ystävällinen ilmapiiri. Suurin osa koki luovuuden rohkean käytön edistävän uusien toimintatapojen syntymistä ja koki projektin edistäneen asukkaan osallisuutta. Valokuvan aihe löytyi helposti yhdessä asukkaan kanssa ja ne toivat esiin asukkaille tärkeitä asioita. Useamman mielestä valokuvan käyttö menetelmänä edisti yhteisöllisyyttä. Valokuva mahdollisti asukkaalle sanattoman viestinnän. Vastuuhoitajat kokivat projektissa parhaaksi asukkaan kanssa vietetyn ajan ja sen, että oli mahdollista puhua muistakin kuin arjen asioista. Osa koki, että jos aikaa olisi ollut enemmän, he olisivat valmistautuneet valokuvaamiseen paremmin. Osa koki projektin aikana oppineensa uutta ja suurin osa koki projektin olleen selkeästi ohjeistettu.

Vastausprosentti Google Forms -kyselyyn oli pienempi kuin Learning cafe- palautteiden määrä. Learning cafesta saimme palautteet kaikilta työskentelyyn osallistuneilta (viisi vastuuhoitajaa). Vastuuhoitajia neljännessä kerroksessa oli seitsemän. Koko projektin palautekyselyyn Google Forms- lomakkeella vastasi vain kolme henkilöä seitsemästä. Projektiryhmän koko pieneni alkuperäisestä suunnitelmasta, osan henkilökunnasta jäädessä pois projektityöskentelystä.

Yhteenvedona tulokset ovat vastauksia kehittämistehtävässä asetettuihin kysymyksiin ja tavoitteisiin. Havaintojen ja saatujen vastausten perusteella voimme päätellä käyttä-

miemme menetelmien antaneen mahdollisuuden yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittämiselle. Syntynyt toimintatapa on hyödynnettävissä palvelutalon muihin kerroksiin. Valokuva- ja Learning cafe -työskentely ovat vaikuttaneet vastuuhoitajien ammatilliseen ja luovaan ajatteluun, joka näkyi projektin aikana rohkeana ja ennakkoluulottomana osallistumisena työskentelyyn. Työyhteisön tuki yksittäisen työntekijän arjessa näkyi joustavuutena työtehtävien jakamisessa ja toisen auttamisena työtehtävissä. Osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne kasvaa. Työntekijät puhuivat toistensa huomioimisesta ja positiivisen ajattelun merkityksestä koko yhteisön hyvinvoinnille.

Työntekijät pohtivat omiin huoneisiinsa eristäytyvien asukkaiden osallistamisen tärkeyttä. He totesivat oman roolinsa merkittäväksi asukkaan sosiaalisten suhteiden edistäjänä. Yhteiset ja rauhalliset ruokailuhetket ovat oleellisia asumisviihtyisyyden edistäjiä. Työntekijöiden sitoutunut työskentely ja motivaatio edesauttoivat asukkaan osallisuuden vahvistumista valokuvaprojektissa, koska valokuvat toivat esille aidosti sen mitä asukas halusi itsestään jakaa yhteisöön. Valokuvanäyttelyssä asukas oli huomion keskipisteenä ja sai tuntea olevansa täysivaltainen ja merkityksellinen yhteisön jäsen, huolimatta vanhuuden tai sairauksien tuomista toiminnanrajoitteista. Valokuvat toivat uutta yhteisöllisyyttä asumiskerroksiin, niiden aikaan saadessa vuorovaikutusta niin asukkaiden, omaisten kuin työntekijöidenkin välille.

8 Pohdinta

Okulov (2008) toteaa palvelutalon olevan yhteisö, joka muodostuu emotionaalisista, rakenteellisista ja toiminnallisista tekijöistä. Toiminnan kautta syntyy vuorovaikutusta, joka koetaan me-henkenä yhteisten kokemusten kautta. Yhteisön määrittely tapahtuu henkilökunnan ja palvelutalon asukkaiden kautta ja yhteisön rakentamiseen osallistuvat myös omaiset. Henkilökunnan käsitykset yhteisöstä vaikuttavat siihen millainen siitä muodostuu. Vanhusten palveluasumisen yhteisöt ovat samankaltaisia, mutta ihmiset muodostavat yhteisöistä omannäköisensä. Ei ole olemassa yhtä ainutta oikeaa tapaa kuulua yhteisöön. Palvelutalon asukkaita yhdistää sama elämäntilanne ja usein sama ikä. Palvelutalo on oma yhteisönsä rakennuksineen. Pelkät tilat yksinään eivät riitä muodostamaan yhteisöä, vaan tarvitaan tilojen käyttäjien kesken tapahtuvaa vuorovaikutuksellista toimintaa. (Okulov 2008:133-140.)

8.1 Kehittämistehtävän luotettavuus ja eettiset kysymykset

Opinnäytetyötämme varten riittävän kattavan teoriataustan keräämiseksi teimme kirjallisuuskatsauksen ja kehittämistehtävän tutkimussuunnitelman ja saimme tutkimusluvan Helsingin kaupungilta. Haimme tutkimuslupaa tutkiaksemme yhteisöllisyyden tukemista. Tutkimuslupaa tarvittiin prosessin havainnointiin ja nimettömän palautekyselyn keräämiseen. Lisäksi perehdyimme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistukseen hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK ohje 2012). Kiinnitimme huomiota ihmisten tutkimusta koskeviin eettisiin periaatteisiin. Kehittämistehtävän raportoinnin yhteenvedosta tai saaduista palautteista ei voinut päätellä henkilöiden identiteettiä. Ihmistieteisiin liittyvässä opinnäytetyössämme noudatimme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamaa ohjeistusta itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta, tietosuojasta, vahingoittamisen välttämisestä ja yksityisyydestä. Tutkimukseen osallistuminen oli ohjeistettua, vapaaehtoista ja tutkittava sai antaa suostumuksensa joko suullisesti tai kirjallisesti. (Ihmistieteellinen tutkimus n.d; Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet n.d.) Emme haastatelleet muistisairaita asukkaita, vaan kehitimme henkilökunnan kanssa yhteisöllisyyttä.

Tutkimusluvan mukaisesti kehittämistehtävän aikana syntynyt tutkimusaineisto hävitettiin sovitusti opinnäytetyön päätyttyä. Noudatimme tietoturvaperiaatteita ja kunnioitimme yksityisyyden suojaa. Noudatimme tieteelliselle tutkimukselle annettuja vaatimuksia ja varmistimme ettei esteellisyyttä ilmennyt arviointi- ja päätöksentekotilanteissa. (Hyvä tieteellinen käytäntö n.d.) Kehittämistehtävän tuotoksena syntyi monistettava toimintamalli palvelutalon yksiköihin ja valokuvataidenäyttely viihtyisyyttä ja yhteisöllisyyttä lisäämään.

Työskentelyssä noudatimme sosiaalialan ammattilaisen eettisiä ohjeita. Kunnioitimme sosiaalialan arvoja, joita ovat ihmisarvo ja ihmisoikeudet, itsemääräämisoikeudet, osallisuuden edistäminen, henkilön kokonaisvaltainen huomioiminen ja voimavarat sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Arki, arvot ja etiikka 2017).

8.2 Opinnäytetyön merkitys

Opinnäytetyömme on monimuotoinen ja sen kehittämistehtävän tarkoituksena oli edistää yhteisöllisyyden ja osallisuuden toteutumista Hopeatien Palvelutalossa luovaa toimintaa kehittämällä. Tavoitteena oli tuottaa palvelutaloon toimintamalli hyödyntäen luovuutta ja

valokuvaa. Kehittämistehtävämme menetelmällisiksi ratkaisuiksi valittiin Learning cafe- sekä yhteisöllinen ja terapeutin valokuvatyöskentely.

Työmme tavoitteena oli vahvistaa yhteistyössä vastuuhoidajien kanssa asukkaan osallisuutta. Yhteisöllisyys ei synny itsestään vaan vaatii ponnisteluja. Tavoitteenamme oli tuoda luovaa ajattelutapaa osaksi yhteisön arkea. Halusimme erityisesti tuoda esille vanhuksista haavoittuvan asiakasryhmän merkityksellisyyden, ainutlaatuisuuden, yksilöllisyyden ja arvokkuuden.

Menetelmällisten ratkaisujen käyttö projektissa oli sujuvaa ja kasvatti ammatillista osaamistamme toimiessamme projektivastaavina. Opimme ohjeistamaan ja ohjaamaan projektiryhmää, laatimaan aikatauluja sekä tiedottamaan työskentelystä. Menetelmien toimivuus kohderyhmien kanssa työskennellessä pohjautui saamaamme myönteiseen ja innostuneeseen vastaanottoon yhteisössä. Valokuvaus perinteisenä, helppokäyttöisenä ja tuttua ilmaisun muotona auttoi saavuttamaan asukkaan kotimaailman hänen toivomallaan tavalla.

Halusimme korostaa asukkaiden voimavaroja ja mahdollisuuksia omaan elämäänsä ja arkeensa vaikuttamisessa valokuvauksen keinoin. Sanonta ”yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa” kuvastaa hyvin sitä, kuinka valokuvat toimivat tunteidemme ja ilmaisun välineinä. Kuvat kertovat toisille millaisia ihmisiä olemme, mutta ne kertovat myös itsellemme tärkeistä asioista. Jokainen voi oppia uutta itsestään kuvan kautta ja voimme käyttää niitä itsetutkiskelun apuna.

Kehittämistehtävämme suurin haaste oli kohderyhmän rajaaminen. Muistisairaita asukkaita emme voineet haastatella eettisistä syistä johtuen. Vastuuhoidajan rooli siltana asukkaan elämään oli oleellinen projektin ja sen tavoitteiden toteutumiselle. Kohderyhminä olivat sekä asukkaat että vastuuhoidajat.

Pohtiessamme Hopeatien palvelutalon tehostetun palveluasumisen yhteisöllisyyttä huomioimme kiinnittyi hoitotyön ja ajanvieron keskittymiseen tiiviimmin asukkaiden omiin kerroksiin. Pohdimme, mahdollistuuko yhteisöllisyyden ja osallisuuden toteutuminen entiseen tapaan toimintojen keskittyessä enemmän omaan kerrokseensa? Jääkö uusia sosiaalisia kontakteja solmimatta pienemmässä yhteisössä? Myös vastuuhoidajat pohtivat keskusteluissaan yhteisöllisten ruokailutilanteiden merkitystä sosiaalisen kanssakäymi-

sen ja uusiin ihmisiin tutustumisen mahdollistajana. Asukkaan mukaan ottaminen voi tarkoittaa neuvomista talon tavoille, tiloihin sekä toimintoihin, mutta laajemmassa merkityksessä asukas olisi mukana luomassa toimintoja. Tähän murrosvaiheeseen valokuvanäyttelyn toteuttaminen avasi muutoksen mahdollisuuden toivottaen tervetulleeksi vierailulle valokuvanäyttelyyn muutkin kuin tutut ihmiset ja avaten yhteisön ovia ulkopuolelle.

Tulevaisuudessa tämä valokuvan ja Learning cafen keinoin toteutettu toimintamalli on tarkoitus monistaa kaikkiin Hopeatien palvelutalon asuinkerroksiin. Jatkokehittelyyn jäivät valokuvatyöskentelyn muut mahdollisuudet, kuten paneeliverhojen toteuttaminen työntekijöiden ottamin valokuvien sekä valokuvina erilaisten teema-aiheisten ruokailualueiden käyttö yhteisissä ruokailutiloissa. Paneeliverhojen valmistusta ei kehittämistehtävässämme toteutettu, sillä työskentelyyn olisi tarvittu tarkempi raja- ja ohjeistus sen toteuttamiseksi ja haasteelliseksi osoittautui myös sopivan kangasmateriaalin löytäminen valokuvien painatuksiin.

Toimintakyvyn heikkenemisen ei tarvitse aina tarkoittaa osallistumisen ja osallisuuden vähentymistä asukkailla. Pelkkä omatoimisuuden tukeminen ei riitä, vaan vanhus tarvitsee puolestapuhujia, kuten hoitajia ja omaisia. Heillä tulisi olla aikaa kuunnella vanhuksen todellisia toiveita ja mahdollistaa hänelle palveluihin vaikuttaminen. Vanhuutta ei tarvitse nähdä taakkana. Hänellä on jäljellä toimintakykyä, joka voidaan nähdä mahdollisuutena. (Ovaskainen 2010: 68-69.) Tähän haasteeseen kehittämistehtävämme kohdentui valokuvamenetelmällisin keinoin tavoitteenaan luoda uusia ilmaisullisia väyliä asukkaille osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseksi.

Vanhenemista koskevien normien ja ennakoluulojen vähentäminen lisää hyvinvointia. Ikäihmisten mielenterveyttä voidaan parantaa arvostuksen ja osallistumismahdollisuuksien kehittämisen kautta sekä ottamalla heidän mielipiteensä huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. (Ikäihmiset n.d.) LYSTI-hankkeessa (2008 – 2011) luovien menetelmien käytön lisääminen nähtiin hyödylliseksi ikääntyneiden, psykiatrisista ja pitkäaikaissairauksista kärsivien hoidossa sekä kuntoutuksessa. Osatavoitteena hankkeessa oli myös edistää henkilökunnan osaamista luovien menetelmien käytöstä. Hankkeen tuloksissa todettiin luovien menetelmien käytön ikäihmisten hoidossa olevan hyödyllistä. Luovat menetelmät vanhustyössä vahvistavat vanhuksen voimavaroja ja mahdollistavat

osallisuutta. Taiteen ja kulttuurin käytön positiivisista vaikutuksista hyvinvoinnille on teollisen näytön tueksi asiakkaiden kokemuksia. (Luovaa lystiä 2011.; Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015.)

Lähteet

Ahponen, Pirkkoliisa 2010. Kulttuuripolitiikka. Aaltola, Elisa – Laurinkari, Juhani – Niiranen, Vuokko – Koistinen, Pertti – Rahkonen, Ossi – Lahelma, Eero – Korhonen, Jukka – Poutanen, Veli-Matti – Nivala, Elina – Hämäläinen, Juha – Niemelä, Pauli teoksessa Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYPro. 249. 265. Luettu 26.7.2018.

Aro, Jari 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Seppo Kangaspunta (toim.) teoksessa Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press. 54–56. Luettu 1.9.2018.

Arki, arvot ja etiikka 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia. Saatavana osoitteessa: <<http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>>. Luettu 30.1.2018.

Arvot ja eettiset periaatteet 2014. Vastuullinen työnantaja. Helsingin kaupunki. Päivitetty 30.10.2014. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2Hx7Yzs>>. Luettu 5.3.2018.

ASUVA – Asumisen uudet vaihtoehdot ja hyvä vanhuus (2016-2017) n.d. Ikäinstituutti. Asuminen ja ympäristö. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2AJNHRT>>. Luettu 5.3.2018.

Coyle, Sue 2017. Aging Advocate: Study Finds Elders More Resilient Than Youths. Social Work Today 17 (1). Luettu 5.3.2018.

Eloranta, Tuija – Punkanen, Tiina 2008. Vireään vanhuuteen. Oppikirja. Helsinki: Tammi. 135–136. Luettu 15.2.2018.

Epilogi: Yhteisyyden jatkumo 2011. Kangaspunta, Seppo – Aro, Jari – Saastamoinen, Mikko. Seppo Kangaspunta (toim.) teoksessa Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press. 246. Luettu 1.9.2018.

Freeman, Michael 2011. Miten valokuva toimii. Näe, tulkitse ja opi mestarikuvaajilta. Jyväskylä: Docendo Oy. 106. Luettu 26.8.2018.

Fried, Suvi 2014. Osallisuuden ydin kumpuaa osallistumisesta ja kuulumisen tunteesta. Ikäinstituutti. Päivitetty n.d. Saatavana osoitteessa: <<http://bit.ly/2sFIUin>> Luettu 18.2.2018.

Halkola, Ulla – Mannermaa, Lauri – Koffert, Tarja – Koulu, Leena 2009: Valokuvan terapeuttilinen voima. Helsinki: Duodecim. 13. 16, 41. Luettu 1.2.2018.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaalihuoltolain 42§:n muuttamisesta. Annettu Helsingissä 21.2.2016. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160218>>. Luettu 29.4.2018.

Hansen, Maija 2015. Sosiaalinen hyvinvointi on vuorovaikutusta ja osallisuutta. Seniori hyvinvointitreenit – hyvää mieltä ja oloa ryhmästä Opas ohjaajille. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura. 20–21. Saatavana osoitteessa: <<http://bit.ly/2HTPcPh>>. Luettu 28.2.2018.

Huhtinen-Hilden, Laura – Puustelli-Pitkänen, Anna – Strandman, Pia – Ala-Nikkola, Elina 2017. Tutkimusraportti kohti luovaa arkea. Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu: 15–16. 19. Saatavana myös osoitteessa: <<https://bit.ly/2Dm3f0H>>. Luettu 28.2.2018.

Hopeatien palvelutalon omavalvontasuunnitelma 2016. Helsingin kaupunki. Päivitetty 31.5.2016. Saatavana osoitteessa: <<http://bit.ly/2o4EzAO>>. Luettu 20.1.2018.

HTK ohje 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012. Saatavana osoitteessa: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu 20.2.2018.

Hyvä tieteellinen käytäntö n.d. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Saatavana osoitteessa: <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>. Luettu 20.2.2018.

Hyväri, Susanna – Nylund, Marianne 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Laine, Terhi – Hyväri, Susanna – Vuokkila-Oikkonen, Päivi (toim.). Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 29–34. Luettu 20.1.2018.

Hyypä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Helsinki: PS-kustannus: 25–27. Luettu 26.1.2018.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto. Luettu 5.3.2018.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948. Yhdistyneet kansakunnat. Saatavana osoitteessa: <<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>>. Luettu 29.4.2018.

Ihmistieteellinen tutkimus n.d. Eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Saatavana osoitteessa: <<http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-suomessa>>. Luettu 20.2.2018.

Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoinnin järjestämiseksi 2009. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavana osoitteessa: <<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>>. Luettu 20.2.2018.

Ikäihmiset n.d. Kehittämistoiminta. Suomen mielenterveysseura. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2Qqm4TH>>. Luettu 25.9.2018.

Isola, Anna-Maria – Kaartinen, Heidi – Leeman, Lars – Lääperi, Raija – Schneider, Taina – Valtari, Salla – Keto-Tokoi Anna 2017. n.d. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana osoitteessa: <<http://bit.ly/2GIOcBM>>. Luettu 15.2.2018.

Jansson, Anu – Lahtela, Ulla 2017. Iäkkäiden ihmisten yksinäisyys ja sen lievittäminen. Helminen, Jari (toim.) Teoksessa Asiakkaan moniammatillinen ohjaus. Helsinki: Edita. 243. Luettu 11.2.2018.

Jolanki, Outi – Topo, Päivi – Rappe, Erja – Teittinen, Outi 2017. Asumisen yhteisöllisyydestä hyvinvointia iäkkäälle. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminta. 1–7. Saatavana osoitteessa: <<http://bit.ly/2HoVGp5>>. Luettu 15.2.2018.

Jyrkämä, Jyrki 1995. "Rauhaisesti alas illan lepoon"? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. Acta Universitatis Tamperensis A vol 449. Tampereen yliopisto, Tampere. Luettu 25.9.2018.

Jyrkämä, Jyrki 1996. Kuka on vanha, kuka on vanhus? Näkymiä vanhenemiseen ja vanhuuden kokemiseen. Teoksessa Aittola, Tapio – Alanen, Leena – Rantamaa, Paula (toim.) Minkä ikäinen olettekaan, rouva? SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 5. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Saatavana osoitteessa: <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/44434>>. Vaatii kirjautumisen. Luettu 25.9.2018.

Jyrkämä, Jyrki 2007. Toimijuus ja toimijatilanteet - aineksia ikääntymisen arjen tutkimukseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana – Karisto, Antti – Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. PS-Kustannus, Juva. Luettu 25.3.2018.

Jyrkämä, Jyrki 2013. Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, Anna – Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen, iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino. 276. Luettu 24.1.2018.

Jääskeläinen, Arja 2013. Työyhteisön hyvinvoinnin edistäminen osallistavilla menetelmillä. Toimintatutkimus työhyvinvoinnin kehittämisprosesseista vanhus- ja vammaispalveluja tuottavissa työyhteisöissä Sallassa. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Acta Universitatis Lappeensis 252. 89–90. 142. Luettu 26.7.2018.

Kaakinen, Mika 2012. Toiminnasta yhteistoimintaan. Osallisuuden muodostuminen toiminnassa. Sosiaalipsykologian Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. 4. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2RAWg7n>>. Luettu 2.10.2018.

Kansallinen hoitotyön tavoite- ja toimintaohjelma uudistettiin 2004. Tiedote. Sosiaali- ja terveysministeriö. Päivitetty 9.1.2004. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2zDy663>>. Luettu 27.9.2018.

Karlsson, Outi 2016. Learning cafe- oppimismenetelmään tutustuminen. Saatavana osoitteessa <<https://bit.ly/2JDLE3B>> Luettu 1.5.2018

Kivelä, Sirkka-Liisa – Vaapio, Sari 2011. Vanhana tänään. Helsinki: Suomen Senioriliike ry. 21. 222–224. Luettu 10.1.2018.

Kivilähde, Johanna – Lindeberg, Mai – Penttilä, Marjo 2012. ”Mä oikeen venyn, kun mä maalaan” – kehitysvammainen oppilas kuvataideterapeuttisessa toiminnassa. Teoksessa Hautala, Päivi-Maria – Honkanen, Eija (toim.) Kuva kantaa, Kuvataideterapia kasvatuksen, opetuksen, hoidon ja kuntoutuksen tukena. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. 78. Luettu 25.1.2018.

Kotilainen, Helinä 2002. Yksityisyyden ja yhteisöllisyyden turvaava laitoshoidoympäristö. Teoksessa Voutilainen, Päivi – Vaarama, Marja – Backman, Kaisa – Paasi-vaara, Leena – Eloniemi-Sulkava, Ulla V Finne-Soveri Harriet (toim.): Ikäihmisen hyvä hoito ja palvelu, opas laatuun. Saarijärvi: Sosiaali- ja Terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 122–126. Luettu 10.1.2018.

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön 2008. Von Brandenburg, Cecilia. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2rmaKwu>>. Luettu 4.5.2018.

Kurikka, Tuire 2015. Valokuvaan nappaamme naurusi sun – taideperustainen dialogi siltojen rakentajana. Pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Taiteiden tiedekunta. 19–22. Saatavana osoitteessa. <<https://bit.ly/2DmRA1l>>. Luettu 28.9.2018.

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palveluiden parantamiseksi 2017–2019. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Julkaisut. Saatavana osoitteessa: <<http://bit.ly/2o51Bra>> Luettu 13.2.2018.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. Annettu Helsingissä 28.12.2012. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980#L3P13>> Luettu 1.2.2018.

Lampinen, Mai-Stiina – Viitanen, Elina – Konu, Anne 2013. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus yhteisöllisyydestä työelämässä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 50 (1): 71–86. Saatavana myös osoitteessa: <<https://bit.ly/2zvL6sX>>. Luettu 1.2.2018.

Launis, Veikko 2009. Etiikka(a) voi parantaa. Teoksessa Aikamoisia arvoja Pohdintoja hoitamisen etiikasta. Tehyn julkaisusarja F: 1/09. Helsinki: Tehy ry. 5. Luettu 5.1.2018.

Lehtovirta, Mauri 2010. Ikääntyvät sukupolvet ja hyvinvointi. Teoksessa Varho, Jenni – Lehtovirta, Mauri (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. 24. Luettu 5.3.2018.

Luovaa lystiä 2011. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Petri Jussila (toim.). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 126. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2D2wF3a>>. Luettu 2.10.2018.

Mannermaa, Lauri 2000. Uusia tapoja katsoa ja tuntea, nähdä ja oivaltaa. Teoksessa Heikkilä, Tuula (toim.) – Paloheimo, Leena – Taipale, Ilkka. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto. 61–63. Luettu 23.8.2018.

Malmelin, Nando – Poutanen, Petro 2017. Luovuuden idea Luovuus työelämässä, yhteisöissä ja organisaatioissa. Helsinki: Gaudeamus. 14–15. Luettu 5.3.2018.

Mitä maakuntauudistus tarkoittaa minulle? N.d. Valtioneuvosto. Alueuudistus. Maakunta- ja soteuudistus. Saatavana osoitteessa: <<http://alueuudistus.fi/mika-on-maakuntauudistus>>. Luettu 18.1.2018.

Mitä sote-uudistus tarkoittaa? 2017. Valtioneuvosto. Alueuudistus. Maakunta- ja soteuudistus. Slideshare-esitys julkaistu 29.12.2017. Saatavana osoitteessa: <<https://www.slideshare.net/stmslide/mit-soteuudistus-tarkoittaa-kansalaisille-12018>>. Luettu 18.1.2018.

Mitä vanhuus tarkoittaa? 2017. Ikääntymisen määrittely. Vernerinet.net. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Päivitetty 17.8.2018. Saatavana osoitteessa: <<https://verneri.net/yleis/ikaantymisen-maarittely>>. Luettu 10.3.2018.

Okulov, Seija 2008. Yksinolo ois aika orpoo – vanhusten palveluasumisen yhteisölliset tekijät palvelutalon asukkaiden kokemuksissa. Lisensiaatin tutkimus. Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. 2, 23, 26, 27–28, 46, 89–93, 104–106. 133–140.

Ovaskainen, Susanna 2010. Omatoimisena ja apua tarvitsevana. Vanhuksen elämä ja toimijuus vanhainkodissa. Sosiaalipolitiikan pro gradu- tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2OoUmov>>. Luettu 25.9.2018. 1–6. 49–51. 68–69.

Pessi, Anne Birgitta - Seppänen, Marjaana 2011. Yhteisöllisyys. Teoksessa Saari, Juho (toim.): Hyvinvointi Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 288.

Pirhonen, Jari 2017. Hyvä elämä vanhojen ihmisten hoidossa. Väitökset. Gerontologia-lehti 31 (2) 147–151. Luettu 25.9.2018.

Pohjola, Anneli 2015. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Väyrynen, Sanna – Kostamo-Pääkkö, Kaisa – Ojaniemi, Pekka (toim.): Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. EU: United Press Global. 15–18. Luettu 15.3.2018.

Read, Tory 2000. Shooting for Peace: Building Community Through Photography. Saatavana osoitteessa: <<http://www.community-photography.com/frame.html>>. Luettu 1.10.2018.

Reilly, Mary 1962. Occupational Therapy can be One of the great Ideas of the 20th Century Medicine. American Journal of Occupational Therapy. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2PMaq8g>>. Vaatii kirjautumisen. Luettu 1.8.2018.

Riistavuoren monipuolinen palvelukeskus toimintakäsikirja 2017. Moniste. Hopeatien palvelutalon perehdytysmateriaali. Luettu 5.3.2018.

Ruuskanen-Parrukoski 2018. Palvelutaloon muutto on teko, jolla suunnitellaan tulevaisuutta ja vahvistetaan sosiaalisia suhteita. Väitösartikkeli. Gerontologialehti 32 (2). 139–142. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2yWuJGs>>. Luettu 9.10.2018.

Ruusunen, Tuula 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa Ranne, Kaarina – Sankari, Anne – Rouhiainen-Valo, Tuula – Ruusunen, Tuula (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D, Muut julkaisut 1/2005. 54–55. Saatavana myös osoitteessa: <<https://bit.ly/2ztwuKL>>. Luettu 10.3.2018.

Räsänen, Riitta 2011. Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautisessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadun merkitys sille. Acta Universitatis Lappeensis 210. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 4–16. 18. 22. 44. 47. 140–147. 151–152.

Seppänen, Janne 2001. Valokuvaa ei ole. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Suomen valokuvataiteen julkaisuja 15. Helsinki: Musta Taide. 8–62. Luettu 26.9.2018.

Seppänen, Janne 2003. Yhteisölliset valokuvat. Sosiologia-lehti 40 (1). Westermarckseura. 40–49. Saatavana osoitteessa: <<http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.metropolia.fi/se/s/0038-1640/40/1/yhteisol.pdf>>. Vaatii kirjautumisen. Luettu 25.9.2018.

Seppänen-Järvelä, Riitta – Vataja, Katri (toim.) 2009. Työyhteisö uusille urille Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS-Kustannus. 9–10. 11–12. 13–14. 24–25. Luettu 10.3.2018.

Stevens-Ratchford, Regina – Diaz, Tricia 2008. Promoting successful Aging Through Occupation. An Examination of Engagement in Life. Routledge. Taylor and Francis Group. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2whEE8c>>. Vaatii kirjautumisen. Luettu 20.6.2018.

Susi, Marja 2011. Valokuva muistelutyössä. Teoksessa Kuukasjärvi, Anja – Linnossuo, Outi – Sutinen, Jussi (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 179. Luettu 7.3.2018.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010–2014 loppuraportti 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2yU82md>>. Luettu 25.9.2018.

Tuisku, Katinka 2012. Luovuuden ja luovan toiminnan merkitys työhyvinvoinnille. Teoksessa Luovuutta työhön Taidelähtöiset menetelmät työhyvinvoinnin ja työnohjauksen välineinä. Laine, Piia (toim.) 24–27. Luettu 17.3.2018.

Uusikylä, Kari 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-Kustannus. 41–42. 81–82. Luettu 23.3.2018.

Vastuuhoitaja - toimintamalli n.d. Innokylä. Versta. Kotona kokonainen elämä toimijat - Etelä-Kymenlaakso ja Eksote sekä Länsi- ja Keski-Uusimaa. Saatavana osoitteessa: <<https://www.innokyla.fi/web/versta1252866>>. Luettu 27.4.2018.

Yksitoista askelta luovaan Suomeen Luovuusstrategian loppuraportti 2006. Opetusministeriön julkaisuja 2006:43. Saatavana osoitteessa: <<https://bit.ly/2FJnPoH>>. Luettu 4.5.2018.

YSA – Yleinen suomalainen asiasanasto n.d. Aihealue yleiskäsitteet. Saatavana osoitteessa: <<https://finto.fi/ysa/fi/>>. Luettu 8.8.2018.

Liitteen otsikko

Osallistun Metropolia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Sirpa Lindström ja Merja Nii-
ranen järjestämään toiminnalliseen opinnäytetyöhön ajalla 5.3. – 31.12.2018 ja olen saa-
nut tiedon osallistuessani Learning Cafe- tilaisuuteen.

Tiedostan, että ryhmän toiminnasta tehdään kirjallinen opinnäytetyöraportti ja ryhmän
toiminnasta kerätään palautetta osana opinnäytetyötä.

(Havainnot ja palautteet käsitellään yksilönsuojaa kunnioittaen siten, että ryhmän jäseniä
ei voi tunnistaa lopullisessa aineistossa.)

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus